

PARTICIPATÍVNE PRÍSTUPY SO STARŠÍMI DOSPELÝMI

Zborník z úvodnej konferencie PAAR-NET 17. apríla 2024

Táto publikácia vychádza z práce v rámci COST AKCIE CA22167, ktorú podporuje COST (Európska spolupráca v oblasti vedy a techniky).

COST (Európska spolupráca vo vede a technike) je agentúra pre financovanie výskumných a inovačných sietí. Naše akcie pomáhajú spájať výskumné iniciatívy v celej Európe a umožňujú vedcom rozvíjať ich nápady prostredníctvom zdieľania s kolegami. Vzájomné zdieľanie podporuje ich výskum, kariéru a inovácie.

www.cost.eu

PAAR-Net je COST Akcia financovaná EÚ a má skratku CA22167: Participatívne prístupy k starším ľuďom. PAAR-Net sa zameriava na zmenu spôsobov zapojenia starších dospelých do vedeckého výskumu, tvorby politík a praxe. Jej cieľom je podporovať inkluzívne sociálne inovácie využívaním znalostí a skúseností starších dospelých, najmä tých, ktorým hrozí sociálne vylúčenie, pri riešení komplexných výziev starnúcich spoločností. V rámci sieťovania spája akademikov a starších i mladých inovátorov zo širšej Európy i z iných častí sveta.

PAAR-Net presadzuje participatívne prístupy, ktoré zdôrazňujú spoluprácu medzi odborníkmi z praxe, zvyčajne akademikmi, a expertami, ktorí sú odborníkmi na základe skúseností, ktorými sú starší dospelí vo veku 65 rokov a viac. Akcia sa aktívne usiluje o zapojenie starších dospelých, ktorí sú na okraji spoločnosti, vrátane tých, ktorí pochádzajú z prostredia migrantov, utečencov a menšín, ako aj tých, ktorí majú nižší sociálno-ekonomický status, zdravotné problémy a problémy s prístupom všeobecne. Participatívne metódy sa snažia prekročiť tradičné modely výskumu aktívnym zapojením starších dospelých do všetkých fáz výskumného procesu, od určenia cieľov výskumu až po šírenie a zhodnocovanie výsledkov výskumu.

Potreba zmeny

V spôsoboch, akými sú starší dospelí zahrnutí do výskumov, existujú značné medzery. Mnohé výskumné iniciatívy majú tendenciu účasť starších dospelých pri zbere údajov obmedzovať. Tieto iniciatívy prehliadajú ich potenciálny prínos k formovaniu výskumných otázok a interpretácii údajov a výsledkov. Spomenuté prehliadanie tak upevňuje stereotypy súvisiace s vekom a nedarí sa mu primerane spochybňovať ageizmus. Navyše sa nevyužíva bohatstvo vedomostí, ktoré starší dospelí majú.

Okrem toho, aj keď sa politika a prax snažia zapojiť starších dospelých do svojich procesov, zďaleka nezabezpečujú zmysluplné zapojenie, najmä v prípade tých, ktorým hrozí sociálne vylúčenie. V tomto ohľade je potrebné využiť nové prístupy a metodiky. Okrem toho je treba zlepšiť aj prepojenie medzi výskumom, politikou a praxou.

Prečo je to dôležité?

Obhajobou participatívnych prístupov sa sieť PAAR-Net usiluje o vytvorenie inkluzívnejšej, spravodlivejšej a udržateľnejšej spoločnosti. Zapojenie starších dospelých do výskumu, tvorby politík a praxe zaručuje, že riešenia budú lepšie zodpovedať ich potrebám, skúsenostiam a aspiráciám. To vedie nielen k efektívnejším politikám, ale aj k podpore sociálnej spravodlivosti a rovnosti pre starších dospelých v rôznych kontextoch a jurisdikciách.

PAAR-Net predstavuje pokrokovú iniciatívu, ktorej cieľom je posilniť postavenie starších dospelých, spochybniť ageizmus a podporiť pozitívne zmeny v starnúcich spoločnostiach. Prostredníctvom spolupráce a inovácií chce sieť PAAR-Net pripraviť cestu pre inkluzívnejšiu

budúcnosť starších dospelých na celom svete.

V tomto dokumente sú zhromaždené vybrané výsledky výskumu prezentované na úvodnej konferencii siete PAAR-net, ktorá sa konala v Krakove 16. 4. – 17. 4. 2024. Všetkým účastníkom a prispievateľom vyjadrujeme vďaka za ich cenné postrehy a obetavosť.

Dúfame, že tieto príspevky poskytnú cenné poznatky a podnietia ďalšiu diskusiu a výskum v našej oblasti. Prosím, zostaňte v kontakte so sieťou PAAR-net pre nadchádzajúce podujatia a príležitosti na spoluprácu. Navštívte našu webovú stránku: paar-net.eu

Obsah

Pracovná skupina 1	5
Charlotte Gruber, Austria	5
Heidi Kaspar, Bern University of Applied Sciences (Univerzita aplikovaných vied v Berne), Švajčiarsko	7
Bojana Matejic, University of Belgrade (Univerzita v Belehrade), Srbsko	9
Isabelle Tournier Univ Paul Valéry Montpellier 3 (Univerzita Paul Valéry Montpellier 3), Francúzsko	11
Pracovná skupina 2	15
Fifi Kvalsvik & Marianne Storm, Department of Public Health, Faculty of Health Sciences, University of Stavanger (Katedra verejného zdravia, Fakulta zdravotníckych vied, Univerzita Stavanger), Nórsko	15
Marion Scheider-Yilmaz, PACTE Laboratory, University of Grenoble Alpes (laboratórium PACTE, Univerzita Grenoble Alpes), Francúzsko	17
Charles Waldegrave, Giang Nguyen, Monica Mercury, Catherine Love, Chris Cunningham, The Family Centre Social Policy Research Unit (Útvar pre výskum sociálnej politiky Centra pre rodinu), Lower Hutt, Wellington, Nový Zéland	20
Pracovná skupina 3	24
Leen Broeckx, LiCalab, Belgicko	24
Sonay Caner-Yıldırım, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Turecko	27
Cecilia Sik-Lanyi, Hungarian Research Network, University of Pannonia (Maďarská výskumná sieť, Panónska univerzita), Veszprém, Maďarsko	30
Herrero MT, Reynaldos B, López-Arce N, Gonzalez-Cuello AM, Fernández-Villalba E, Clinical & Experimental Neuroscience (NiCE). Institute for Aging Research. School of Medicine. University of Murcia (Inštitút pre výskum starnutia. Lekárska fakulta. Univerzita v Murcii) Murcia, Španielsko	33

Krzysztof Klincewicz, Centre for Socially Responsible Innovations, Faculty of Management, University of Warsaw (Centrum pre spoločensky zodpovedné inovácie, Fakulta manažmentu), Varšavská univerzita, Poľsko	37
Arlind Reuter, PhD Lund University (Univerzita v Lunde), Švédsko	40
Alexander Bajwa Kucharski, M.A. Institute for Work and Technology (Inštitút pre prácu a technológie), Nemecko	43
Pracovná skupina 4	46
Sandra Staudacher, PhD, MA, Institut für Pflegewissenschaft (Ústav pre ošetrovatelstvo), Bazilej, Švajčiarsko	46
John Andersen, Department of People and Technology (Oddelenie pre ľudí a technológie. Univerzita v Roskilde), Dánsko	49

Pracovná skupina 1

WG 1

Health, Care & Support

Pracovná skupina 1 sa zameriava na spoluvytváranie poznatkov o participatívnych prístupoch k starším dospelým žijúcim v komunite a v iných prostrediach s osobitným zameraním na blahobyt, pohodu a celkovú kvalitu života vo výskume a v praxi. Cieľom pracovnej skupiny je presadzovať inkluzívnu perspektívu, ktorá vyzdvihuje životné skúsenosti a silu ľudí zapojených do participatívnych prístupov, a nie ich prípadné zdravotné podmienky a obmedzenia, na ktoré sa obvyčajne primárne zameriavame. Skupinu vedie Tereza Menšíková a Dianne Seddon, ktoré zorganizovali aj panel WG1 v Krakove.

V paneli vystúpili: Charlotte Gruber, Heidi Kaspar, Bojana Matejic a Isabelle Tournier.

Charlotte Gruber, Rakúsko

Sociálne vylúčení starší ľudia: Hlasy a skúsenosti. Osobné záznamy a výsledky spolutvorkyne

Výskumný program Socially Excluded Older Adults: Voices and Experiences – SEVEN (Sociálne vylúčení starší dospelí: hlasy a skúsenosti) aplikoval prístup občianskej vedy s cieľom získať poznatky o skúsenostiach starších dospelých postihnutých sociálnym vylúčením. Opatrenia zavedené vládami a novovytvorené politiky a služby by mali zostať relevantné a prístupné rôznym potrebám starších dospelých.

SEVEN zaviedol inovatívny prístup rámca participant-voice (hlas účastníka) s cieľom zapojiť marginalizované skupiny obyvateľstva do výskumných procesov s účasťou viacerých zainteresovaných strán.

SEVEN mal tri ciele:

- zachytiť skúsenosti, očakávania a potreby sociálne vylúčených starších dospelých
- uľahčiť a podporiť spôsoby, akými môžu sociálne vylúčení starší dospelí vyjadriť svoj názor a tak posilniť ich postavenie a ich sebauvedomenie
- využiť poznatky od sociálne vylúčených starších dospelých pri odporúčaníach pre rozvoj politiky a výskumu

Na projekte som sa podieľala ako staršia spolutvorkyňa a mojím zámerom bolo vnieť doň tieto

perspektívy:

- môj vlastný pohľad, teda pohľad človeka, ktorý žije v malej dedine na vidieku, ale pochádza z mesta, má akademické zázemie bez mnohých vzťahov k dedinskému obyvateľstvu.
- s pomocou priateľa ako sprostredkovateľa, ktorý predsedá skupine dedinských seniorov s viac ako 250 členmi, sme získali prehľad o názoroch a pohľadoch starších ľudí, ktorí nikdy neopustili svoje vidiecke sídla a rodinné prostredie.

Moje výskumné otázky boli:

- Aký druh komunikácie s inými ľuďmi si prajú starší ľudia na vidieku v Rakúsku?
- Kde sa môžu stretávať?
- Čo je potrebné na to, aby sa ich spoločenský život zlepšil?
- Čo chýba?
- Aké sú rozdiely medzi mestským a vidieckym prostredím?

Aby som našla odpovede na položené otázky, robila som rozhovory, organizovala skupinové diskusie a písala auto-etnografiu. Rozhovory sme organizovali spolu s mojím priateľom ako mediátorom, urobili sme nasledovné:

- s párom (žena má vážne zdravotné obmedzenia),
- s takmer slepou ženou, ktorá stále žije sama,
- so ženou, ktorá sa nedávno presťahovala z Viedne do svojho rodiska do asistovaného bývania.

Spolu s kamarátkou sme zorganizovali aj skupinovú diskusiu so šiestimi ženami vo veku 70 až 82 rokov – muži si našli veľa výhovoriek, prečo sa nemohli zúčastniť.

Hlavné zistenia zo skupinovej diskusie:

- veľká spokojnosť so životom na vidieku (najmä pri obmedzeniach súvisiacich s Covid 19),
- rastúca digitalizácia vylučuje starších ľudí, sú závislí od mladých členov rodiny,
- zlá verejná doprava spôsobuje závislosť aj od rodinných príslušníkov,
- v dedinách sa zatvárajú obchody, banky, hostince,
- veľký význam organizovaných podujatí,
- dôležitosť existencie miesta na stretávanie sa bez povinnej konzumácie nápojov či jedla,
- mať motivovanú a plne angažovanú predsedníčku, akou je moja kamarátka.

V rôznych diskusiách s mojou kamarátkou som si uvedomila, aká dôležitá je jej úloha motivátorky a manažérky skupinových podujatí – sťažovala sa najmä na to, že starší ľudia sa veľmi radi zúčastňujú akýchkoľvek podujatí, ktoré ona organizuje, ale je len veľmi málo tých, ktorí chcú sami prevziať zodpovednosť za aktivity. Motivovať starších ľudí k vlastnej iniciatíve je veľmi ťažké, ale vysoko oceňujú ponuky spoločných podujatí.

Byť súčasťou programu SEVEN ako staršia spolutvorkyňa pre mňa znamenalo mnoho:

- Rozhovory mi umožnili nahliadnuť do myslenia a postojov ľudí z vidieka – uvedomila som si vďačnosť za príležitosti, ktoré som v živote mala;
- Lepšie som pochopil rozdielne postoje starších mužov a žien v mojom okolí;
- napísala som auto-etnografiu o tom, čo pre mňa znamená mať 70 rokov;
- Naučil som sa vážiť si prácu mojej kamarátky, uvedomila som si, aká dôležitá je jej dobrovoľnícka činnosť, angažovanosť pre starších ľudí a organizovanie podujatí pre nich.
- Ako členka skupiny spolutvorcov som sa naučila, aké dôležité boli odborné pokyny projektového tímu a čo pre nás všetkých znamenalo byť súčasťou tejto skupiny – najmä pre tých, ktorí sú už v ústavnej starostlivosti. Práve tí pocítili osobné ocenenie a poctu, že ich prínos bol vysoko cenený.

Účasť na takýchto programoch ako starší spolutvorca/spolutvorkaňa môžem len odporučiť; obohacuje osobné skúsenosti a dáva väčší zmysel životu po odchode do dôchodku.

Heidi Kaspar, Bernská univerzita aplikovaných vied, Švajčiarsko
Skúmanie potenciálu komunit, ktoré sa starajú o starších dospelých. Päť poučení.
Tento príspevok predstavuje päť poznatkov z komunitného participatívneho výskumu projektu zameraného na zlepšenie domácej zdravotnej starostlivosti o starších dospelých.

Vyjadrenie problému: V oblasti starostlivosti ambulantné služby vo Švajčiarsku často nedokážu zabezpečiť dostatočnú dlhodobú domácu starostlivosť. Domácnosti si musia organizovať a platiť opatrovateľské služby súkromne napriek tomu, že majú zdravotné poistenie. Je to preto, že na rozdiel od ošetrovateľskej starostlivosti nie je opatrovateľská práca hradená takmer vôbec. Túto priepasť ženy často prekonávajú nedostatočne platenou alebo neplatenou prácou. Projekt „CareComLabs“ skúma, do akej miery môžu opatrovateľské komunity prispieť k zlepšeniu dlhodobej domácej starostlivosti. Opatrovateľské komunity stavajú opatrovateľskú prácu do centra spoločnosti a zdôrazňujú potrebu jej vnímania ako spoločnej úlohy pre odborníkov, úrady a občiansku spoločnosť [1].

Dizajn výskumu: Spolu s miestnymi organizáciami Spitex a ďalšími zainteresovanými stranami z politickej komunity, civilného obyvateľstva a mimovládnych organizácií sme si dali za cieľ vybudovať komunity starostlivosti na troch miestach v regiónoch Bern a Zürich vo Švajčiarsku. Tieto komunity vykonávajú tieto tri kroky:

1. Skúmajú a dokumentujú potreby miestnej podpory a existujúce služby;
2. Vyvíjajú a realizujú iniciatívy a aktivity;
3. Hodnotia a zlepšujú ich.

Spájame inovatívne prístupy z oblasti zdravotníctva a rozvoja technológií: komunity starostlivosti [2] a živé laboratóriá [3]. V našom trvalom participatívnom prístupe sa riadime prístupom komunitného participatívneho výskumu (CBPR) [4].

Projekt prináša dva výsledky:

- a) počiatočné posúdenie potenciálu opatrovateľských komunít trvalo zlepšovať dlhodobú domácu starostlivosť a
- b) teoretické aj praktické poznatky o procese iniciovania, rozvoja a zakladania opatrovateľských komunít.

So zameraním na posledné menované pripravujeme základné poznatky, ako aj poznatky a praktické tipy z tohto a iných projektov, ktoré budú mať podobu súboru materiálov. Je určený na podporu ostatných záujemcov (komunity, jednotlivcov, združenia) pri budovaní opatrovateľských komunít. Z pôvodne plánovaných troch opatrovateľských komunít sa v priebehu projektu stalo už päť, takže sa zdá, že o poznatky je záujem.

Popis tohto projektu bol publikovaný v nemčine a francúzštine (Kaspar et al. 2021), uvedené odkazy nájdete v časopise Primary and Hospital Care.

Päť poznatkov o participatívnom výskume s komunitami, ktoré sú v procese tvorby:

- Hľadanie spojencov a budovanie komunít si vyžaduje, aby výskumníci investovali čas, boli prítomní v teréne, trvali na svojich plánoch a boli trpezliví. Musíte preukázať, že tento projekt a jeho zmysluplný prínos beriete vážne.
- Ak to s participatívnosťou myslíte vážne, plánovaný postup môže dopadnúť celkom inak. Vývoj v štyroch komunitách starostlivosti, ktoré sme iniciovali v štyroch obciach, svedčí o sile „miestneho charakteru“. Na všetkých miestach sme použili rovnaký postup zahŕňajúci tri kroky, ale iniciatívy sa všade vyvíjali odlišne s ohľadom na tempo, formu a výsledok každej fázy.
- Ak vám váš projektový plán a financujúca inštitúcia umožňujú odkloniť sa od pôvodne plánovaných výskumných návrhov a zameraní, táto otvorenosť má veľký potenciál vytvoriť u partnerov projektu pocit, že sú jeho spoluvlastníkmi. Nesie to tiež riziko, že miestni partneri sa napokon stanú „vlastníkmi projektu“ natoľko, že sa rozhodnú pokračovať bez zapojenia akademikov.
- Byť inkluzívnym a zapájať ľudí, o ktorých doteraz nebolo takmer nič počuť alebo ich nikto nepočul, si vyžaduje ešte oveľa viac času. Za 3,5 roka trvania sa nám to darilo len občas, ale nie systematicky. Ukázalo sa tiež, že zahrnutie ľudí na okraji spoločnosti do projektu nie je spoločným cieľom všetkých zúčastnených. Rôznorodosť a spoločný prístup sú charakteristikami komunít starostlivosti; druhá z týchto paradoxných charakteristík sa dá dosiahnuť ľahšie.
- Ľudia sa zapájajú do participatívneho výskumu, pretože existuje niečo, čo upúta ich pozornosť, vzbudí ich nádej a očakávanie alebo záujem. Ako faktor príťažlivosti môže fungovať samotná téma, môže to však byť aj samotný výskum. Veda môže fungovať ako hraničný objekt spájajúci ľudí z rôznych perspektív.

Viac informácií o projekte a jeho členoch nájdete na webovej stránke: Sorgendegemeinschaft.net

Bibliografia:

Kaspar, H., Pelzelmayr, K., Schürch, A., Bumer, F., Ertl, T., Gashi, S., Müller, C., Sereflioglu, T. a Von Holten, K. (2021). Können sorgende Gemeinschaften die häusliche Langzeitversorgung verbessern? (Môžu opatrovateľské komunity zlepšiť dlhodobú domácu starostlivosť?). *Primary and Hospital Care: Allgemeine Innere Medizin* 21 (6): 188–90. <https://doi.org/10.4414/phc-d.2021.10401>.

Bojana Matejic, Univerzita v Belehrade, Srbsko

Skúmanie zneužívania starších: skúsenosti z participatívneho výskumu v Srbsku

Hlavná výskumná otázka/cieľ

Globálne starnutie populácie prispelo k znepokojivému nárastu zneužívania a týrania starších. Najmä staršie ženy čelia väčšiemu riziku týrania starších, ale tento problém verejného zdravia je často ignorovaný a v mnohých spoločnostiach hlavne neviditeľný. Podľa najnovších dostupných údajov zažilo v Srbsku 16 % starších žien vo veku 65 až 74 rokov nejakú formu násillia po dosiahnutí veku 65 rokov. Cieľom tejto štúdie bolo posúdiť sociálne normy a kultúrne postoje voči starším osobám, preskúmať rozsah postojov a správania, ktoré sú v spoločnosti tolerované, ale predstavujú násillie a zneužívanie, a preskúmať charakteristiky a vplyv rodovo podmieneného násillia voči starším ženám spolu s mierou, do akej rôzne inštitúcie reagujú na tento problém a ako zložité spoločenské systémy reagujú na ich potreby. Cieľom tohto abstraktu je poskytnúť prehľad o použitej metóde, najmä o prístupe participatívneho výskumu.

Metódy

Projekt „Posilnenie postavenia starších žien: Prevencia násillia prostredníctvom zmeny sociálnych noriem v Srbsku (EmPreV)“, podporovaný Európskou úniou a Rakúskou rozvojovou agentúrou, pozostával z kvalitatívnych a kvantitatívnych výskumných fáz. Participatívny výskumný prístup bol aplikovaný počas Kvalitatívna fáza štúdie Zapojenie starších dobrovoľníkov zo siete Červeného kríža do výskumu ponúklo skúsenosti z prvej ruky a pohľady na problémy so zneužívaním starších. V rámci komunity sa zapojili sa do plánovania pred-fokusovej skupiny, nábora účastníkov, spájania sa s rómskymi komunitami, navrhovania štruktúrovaného sprievodcu pre skupinovú diskusiu a prípadovú štúdiu na začatie diskusie a počas diskusií a po-fokusovej skupinovej analýzy. Do nášho výskumu sa zapojilo 157 respondentov v rámci 17 fokusových skupín v štyroch regiónoch v Srbsku, zo štyroch miest a dvoch dedín. Fokusové skupiny zahŕňali ženy z troch vekových kategórií.

Zistenia

Participatívny prístup dodal dobre navrhnutému výskumnému rámcu dodatočnú kvalitu. Pomoc neakademických partnerov pri všetkých praktických krokoch vykonávania nášho výskumu je nepopierateľná, od fáz plánovania až po nábor účastníkov a organizovanie diskusných skupín. Inciovanie diskusií o citlivých témach, ako je zneužívanie a týranie starších, môže byť náročné; preto prípadová štúdia z reálneho života, pripravená v interakcii s našimi dobrovoľníkmi a prezentovaná na začiatku cieľovej skupiny, uľahčila zapojenie a otvorený dialóg s účastníkmi. Tento prístup podporil otvorený dialóg a empatiu a ponúkol komplexnejší pohľad na komplexnú problematiku zneužívania a týrania starších. Zdieľanie skutočných skúseností dodalo nášmu výskumu autentickosť a zabezpečilo, že diskusia odrážala realitu, ktorej čelia starší dospelí. Skutočný príbeh upútal pozornosť účastníkov, podporil pútavejšie a interaktívnejšie skupinové diskusie prospešné pre všetky zainteresované strany, poskytol výskumníkom pohľad na tému štúdie a poskytol účastníkom použiteľné a posilňujúce informácie.

Okrem toho naši neakademickí partneri svojou účasťou na našom výskume prispeli nápadmi a iniciatívami na vytvorenie podporných mechanizmov v miestnych komunitách, vrátane iniciatív, ako sú SOS telefónne linky a zriadenie klubov a denných centier pre starších ľudí. Navrhli využiť sociálne zodpovedné mediálne obsahy a vzdelávacie systémy na podporu pozitívnych rodinných hodnôt, podporu dobrých susedských vzťahov, zvýšenie povedomia o medzigeneračnej solidarite a riešenie problému zneužívania a týrania starších. Naše dobrovoľníčky tiež podporovali aktívnu účasť starších žien v miestnej komunite prostredníctvom zapojenia sa do združení, organizácií, dobrovoľníctva a iných foriem zapojenia.

Záver

V budúcich snahách riešiť týranie a týranie starších žien je nevyhnutné vzdelávať staršie ženy o rôznych formách násilia a rizikových faktoroch, poskytovať psycho-sociálnu podporu, zabezpečiť, aby odborníci dostávali priebežné školenia o špecifickej povahe zneužívania starších žien, a zlepšiť koordináciu medzi príslušnými miestnymi zainteresovanými stranami, aby sa posilnili systémové reakcie. Politiky založené na dôkazoch sú kľúčové a účasť komunitných dobrovoľníkov ako neakademických výskumných partnerov je praxou, ktorá môže podporiť a zlepšiť tieto zámery.

Bibliografia:

Todorovic N., Vraceutic M., Babovic M., Stepanov B., Matejic B., Djikanovic B. (2021). On No Man's Land – Gender-based violence against older women (65+) in the Republic of Serbia (V zemi nikoho – Rodovo podmienené násilie voči starším ženám (65+) v Srbskej republike). Belehrad, Červený kríž Srbska. Dostupné na: redcross.org.rs/media/7139/na-nicijoj-zemlji-web-low-res.pdf

Todorovic N., Vraceutic M., Djikanovic B., Matejic B. (2020). Frequency and forms of elder abuse

in Serbia (Frekvencia a formy zneužívania a týrania starších v Srbsku). *Temida*, 23 (2) 203-227.

Crockett, C., Brandl, B. a Firoza Chic Dabby (2015). Survivors in the margins: the invisibility of violence against older women. (Prežívajúce na okraji: neviditeľnosť násilia páchaného na starších ženách). *Journal of Elder Abuse & Neglect*, 27(4-5): 291-302.

WHO. Abuse of older people (Zneužívanie starších ľudí). Dostupné na: <http://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/abuse-of-older-people>

UN-Division for Social Policy and Development Department of Economic and Social Affairs. Neglect, Abuse and Violence Against Older Women (Oddelenie OSN pre sociálnu politiku a rozvoj Odbor hospodárskych a sociálnych vecí. Zanedbávanie, zneužívanie a násilie voči starším ženám). Dostupné na: <https://www.un.org/esa/socdev/documents/ageing/neglect-abuse-violence-older-women.pdf>

Urbaniak A, Wanka A. Participatory Approaches in Ageing Research-An Overview. In: Urbaniak A, Wanka A (Eds.). (2023). *Routledge International Handbook of Participatory Approaches in Ageing Research (Participatívne prístupy vo výskume starnutia – prehľad*. In: Urbaniak A, Wanka A (Eds.). *Routledge medzinárodná príručka participatívnych prístupov vo výskume starnutia*), Londýn, Routledge, 1–14.

Messelis E, Vanoutrive D. (2023). Elderly Abuse: the importance of a scientific and a participatory approach (Zneužívanie starších ľudí: dôležitosť vedeckého a participatívneho prístupu). *International Journal of Integrated Care*, 23(S1):143.

Chang ES, Dong X. (2017). Role of the Community and Community-Based Participatory Research in Elder Abuse (Úloha komunity a komunitný participatívny výskum pri zneužívaní starších). 10.1007/978-3-319-47504-2_26. In: Dong, X. *Elder Abuse: Research, Practice and Policy (Elder Abuse: Research, Practice and Policy)*. 2017. 10.1007/978-3-319-47504-2.

Isabelle Tournier Univ Paul Valéry Montpellier 3, Francúzsko

Spoločná tvorba s ľuďmi s demenciou: postrehy z projektu IDoService o výzvach a očakávaníach

Tento text je zameraný na riešenie potenciálnych prekážok participatívneho výskumu ľudí žijúcich s demenciou zdieľaním poznatkov z európskeho projektu IDoService (2020 – 2022). Cieľom projektu IDoService bolo vyvinúť užívateľsky príjemnú službu pre ľudí s ľahkou až stredne ťažkou demenciou (PLWD), aby sa mohli realizovať a prispieť k rozvoju spoločnosti. Myšlienkou bolo, aby služba umožnila ľuďom plánovať, spájať sa a zúčastňovať sa na aktivitách podľa svojich schopností. Jeho cieľom bolo riešiť situáciu, kedy ľudia žijúci s miernou až stredne ťažkou demenciou uvádzajú, že chýbajú príležitosti na aktívne zapojenie sa do aktivít, ktoré majú pre nich zmysel (napríklad fyzické, sociálne alebo kultúrne aktivity), a to ovplyvňuje ich

pohodu a sociálnu participáciu (Ziebuhr et al., 2023). Výskumný tím sledoval prístup k dizajnu služieb, ktorý zodpovedá holistickému, spolutvoriaceho prístupu na zlepšenie kvality poskytovania služieb (Stickdorn & Schneider, 2011). Projekt sa opiera o spoločný návrh s cieľom zapojiť relevantné zainteresované strany (ľudí žijúcich s demenciou, ich opatrovujúcich partnerov, ako aj zamestnancov organizácií súvisiacich s vekom alebo činnosťou v Greater Manchester, Spojené kráľovstvo). Projekt bol organizovaný v troch po sebe nasledujúcich krokoch, do ktorých boli zapojené rôzne relevantné zainteresované strany, konkrétne ľudia žijúci s miernou demenciou, partneri v oblasti starostlivosti, personál poskytovateľov služieb, výskumníci a dizajnéri. Prvým krokom (1. krok) boli rozhovory a fokusové skupiny vedené s cieľom dozvedieť sa viac o preferenciách, bariérach a podporných mechanizmoch účasti na zmysluplných aktivitách počas života s demenciou. Druhým krokom (krok 2) boli workshopy smerujúce k vytvoreniu spoločného návrhu, aby sa spolupracovalo so zainteresovanými stranami na návrhu potenciálnych nástrojov súvisiacich s potrebami vyskytujúcimi sa v kroku 1. Na základe vstupov z workshopov výskumný tím navrhol sadu nástrojov I Can Do Pathway ako novú službu a výsledok projektu I Do Service. Prototyp spoločného dizajnu bol zdokonalený a otestovaný v poslednom kroku (krok 3) a možno ho nájsť online zadarmo na www.idoservice.org

Čo sa týka prekážok a faktorov podporujúcich zapojenie odborníkov na základe skúseností do tohto výskumu (t. j. ľudí žijúcich s demenciou a ich opatrovateľov), treba spomenúť pandemickú situáciu súvisiacu s COVID 19, ktorá sa začala len niekoľko mesiacov pred začiatkom projektu a viedla k určitej úprave pôvodne plánovaného projektu. Hlavnou úpravou bola zmena osobných rozhovorov a fokusových skupín na prevažne online formáty. Spočiatku sme plánovali fokusové skupiny a rozhovory s ľuďmi s demenciou, ich starajúcimi sa partnermi a zainteresovanými stranami. Kvôli celoplošným obmedzeniam a zákazu osobných stretnutí približne počas prvých 10 mesiacov projektu sme všetky stretnutia s cieľovými skupinami usporiadali online (Microsoft Teams), rovnako ako väčšinu rozhovorov. Len štyri rozhovory boli poskytnuté osobne, a to len s ľuďmi žijúcimi s demenciou. Keďže sme odhadli, že online formát pre menované cieľové skupiny nebude vhodný alebo pohodlný, rozhodli sme sa fokusové skupiny s nimi neorganizovať. V dôsledku plošných obmedzení a obmedzeného poskytovania služieb bol nábor našich partnerov pri výskume – teda expertov na základe skúseností – dosť náročný, čo nás viedlo k zníženiu našich očakávaní týkajúcich sa počtu zúčastnených ľudí. Našťastie sa nám podarilo získať dostatočný počet ľudí žijúcich s demenciou s podporou miestneho poskytovateľa služieb Age UK Salford, ktorý sa zaujímal o potenciálne výsledky projektu a mal skúsenosti s participatívnym výskumom.

Okrem obmedzení spôsobených kontextom COVID-19 bolo potrebné vykonať ďalšie úpravy týkajúce sa výskumného materiálu, aby bol dostupný pre ľudí žijúcich s demenciou, ktorí môžu mať okrem kognitívnych porúch aj ďalšie poruchy. To zahŕňalo samotné výskumné aktivity, ale aj etické normy, náborové letáky a výstupy. Významnou výzvou bolo, aby dokumenty boli dostatočne informatívne, ale stále ľahko pochopiteľné, najmä pre ľudí, ktorí sa nikdy predtým nezúčastňovali výskumných aktivít. Okrem použitia obvyčajnej angličtiny a krátkych viet bola snaha použiť dostatočne veľké, bezpätkové písmo s atraktívnymi farbami a dostatočnými kontrastmi medzi jednotlivými časťami dokumentu. Keďže mobilita môže pre starších

dospelých predstavovať problém, najmä pre tých, ktorí žijú s demenciou, ktorí často už nemôžu šoférovať alebo cestovať verejnou dopravou, ponúkli sme našim výskumným partnerom dopravu my alebo sme pokryli ich náklady na taxík, aby sme zaistili, že sa budú môcť pohodlne dostať na miesto stretnutia a výskumu. Účastníci boli tiež vyzvaní, aby prišli spolu s príbuzným, ak by sa vďaka tomu cítili sebedomejšie a pohodlnejšie.

Ak je to možné, odporúča sa robiť výskumné aktivity na mieste, ktoré je odborníkom známe zo skúseností, aby sa zvýšil ich komfort a sebadôvera. Napríklad workshopy spoločného dizajnu IDoService s ľuďmi s demenciou boli organizované prostredníctvom Age UK Salford a konali sa počas ich pravidelných stretnutí v kaviarni, ktoré sa týkajú demencie a konajú sa raz za dva mesiace. Účastníci našej štúdie sa týchto stretnutí v kaviarni pravidelne zúčastňovali. Známe sociálne prostredie pôsobilo podporne a ľahšie sa preto zúčastňovali na aktivitách spoločného dizajnu a vyjadrovali svoj názor. Skupina sa už predtým podieľala na výskumných projektoch a poznala proces udelenia súhlasu. Všetci účastníci boli vopred informovaní o podujatí, aby sa mohli rozhodnúť, či sa ho chcú zúčastniť alebo nie. Informačné letáky a formuláre na udelenie súhlasu boli poskytnuté týždeň vopred, aby mali dostatok času na prečítanie, a súhlas bol (znovu) potvrdený v daný deň. Pred workshopom sme sa spoločne naobedovali, aby sa účastníci a facilitátori mohli neformálne zoznámiť ešte pred začatím workshopu. Nakoniec, jeden veľmi dôležitý bod, ktorý skupiny, s ktorými sme pracovali, zdôraznili, bola potreba zabezpečiť kontinuitu komunikácie a informovať účastníkov – spolutvorcov o výsledkoch a ďalšom vývoji v projekte, aby mali pocit, že ich príspevok je cenený. Záverom možno povedať, že to, že účasť na výskume bola pre účastníkov príjemná a zmysluplná, má priaznivý vplyv aj na kvalitu zozbieraných údajov, na pohodu účastníkov a na ochotu zúčastniť sa v budúcnosti podobného výskumu (Rodgers 2018; Zeilig et al. 2019).

Bibliografia

Niedderer, K., Tournier, I., Orton, L., & Threlfall, S. (2023). I Can Do: Co-Designing a Service with and for People with Dementia to Engage with Volunteering (Môžem urobiť: Spoločný návrh služby s a pre ľudí s demenciou, aby sa zapojili do dobrovoľníctva). *Social Sciences*, 12, 364. <http://dx.doi.org/10.3390/socsci12060364>

Rodgers, P (2018). Co-designing with people living with dementia (Spoločný dizajn s ľuďmi s demenciou). *CoDesign*, 14, 188–202

Stickdorn, M., & Schneider, J. (2011). *This is service design thinking: basics, tools, cases* (Toto je myslenie na dizajn služieb: základy, nástroje, prípady). Wiley

Tournier, I., Orton, L., Dening, T., Ahmed, A., Holthoff-Detto, V., & Niedderer, K. (2023). An Investigation of the Wishes, Needs, Opportunities and Challenges of Accessing Meaningful Activities for People Living with Mild to Moderate Dementia (Skúmanie túžob, potrieb, príležitostí a výziev prístupu k zmysluplným aktivitám pre ľudí žijúcich s miernou až stredne ťažkou demenciou). *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 20,

5358. <https://doi.org/10.3390/ijerph20075358>

Zeilig, H., Tischler, V., van der Byl Williams, M., West, J., & Strohmaier, S. (2019). Co-creativity, well-being and agency: A case study analysis of a co-creative arts group for people with dementia (Spoločná kreativita, pohoda a agentúra: Analýza prípadovej štúdie skupiny kreatívneho umenia pre ľudí s demenciou). *Journal of aging studies*, 49, 16–24. <https://doi.org/10.1016/j.jaging.2019.03.002>

Ziebuhr, B., Zanasi, M., Bueno Aguado, Y., Losada Durán, R., Dening, T., Tournier, I., Niedderer, K., et al. (2023). Living Well with Dementia: Feeling Empowered through Interaction with Their Social Environment (Dobre žiť s demenciou: Pocit posilnenia prostredníctvom interakcie s ich sociálnym prostredím). *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 20(12), 6080. <http://dx.doi.org/10.3390/ijerph20126080>

Pracovná skupina 2

WG 2

Community and Place

Pracovná skupina 2 sa venuje vytváraniu inkluzívnych komunit, v ktorých sa starší ľudia z rôznych prostredí cítia cenení a podporovaní. Pracovná skupina 2 sa konkrétne zameriava na začlenenie starších migrantov, utečencov, pôvodných obyvateľov a osôb, ktoré čelia prekážkam v prístupe k službám a infraštruktúre, ako je zdravotná starostlivosť a doprava. Podporovaním inkluzívnosti a rozmanitosti skupina WG2 prispieva k vytváraniu spoločnosti, v ktorej každý bez ohľadu na pôvod pociťuje spolupatričnosť a podporu. Skupinu vedú Marion Scheider-Yilmaz & Charles Waldegrave, ktorí zorganizovali aj panel Pracovnej skupiny 2 v Krakove.

V paneli vystúpili: Anne Ramos a Ute Karl, Fifi Kvalsvik a Marianne Storm, Mário Rui André, Marion Scheider-Yilmaz a Charles Waldegrave.

Fifi Kvalsvik a Marianne Storm, Katedra verejného zdravia, Fakulta zdravotníckych vied, Univerzita Stavanger, Nórsko

Skúmanie ciest od samoty k inklúzii: Pohľad na depresiu, osamelosť a krehkosť u starších ľudí žijúcich doma

Kontext

Pochopenie depresie, osamelosti a krehkosti je rozhodujúce pre identifikáciu podporných opatrení, ktoré podporujú väčšie sociálne začlenenie a zlepšujú kvalitu života starších dospelých. Tieto faktory ovplyvňujú schopnosť jednotlivca plne sa zapojiť do spoločnosti. Depresia a osamelosť často vedú k sociálnemu stiahnutiu a izolácii, zatiaľ čo krehkosť môže obmedzovať fyzické schopnosti a ďalej znižovať sociálnu angažovanosť.

Cieľ

Posúdiť zmeny v úrovni krehkosti u starších dospelých žijúcich v domácnosti v priebehu 5 mesiacov a preskúmať funkčné zmeny v depresii a osamelosti od východiskového obdobia pred

štúdiu (t1) do obdobia po štúdiu (t2) a ich vzťah ku krehkosti. V úvodnej fáze zdravotníckych pracovníkov urobili medzi účastníkmi prieskum, aby určili najvhodnejšie typy podpory. Podpora nadobúdala rôzne formy, mohla zahŕňať účasť v centrách aktivít pre seniorov, skupinové cvičenia, kluby chôdze, kluby pletenia a spoločenské stolovanie.

Výskumné otázky:

Existujú identifikovateľné zmeny v depresii, ktoré možno pozorovať od t1 do t2, a ako tieto zmeny súvisia s krehkosťou?

Existujú identifikovateľné zmeny v osamelosti, ktoré možno pozorovať od t1 do t2, a ako tieto zmeny súvisia s krehkosťou?

Metódy: Táto pre-post štúdia je registrovaná na stránke ClinicalTrials.gov (NCT05837728) a zahŕňa medziodborové tímy registrovaných zdravotných sestier, fyzioterapeutov a ergoterapeutov, ktorí vykonávajú hodnotenie zdravotných potrieb. Spomenuté hodnotenia sa uskutočnili na začiatku štúdie a potom po piatich mesiacoch. Vzorku tvorí 40 starších ľudí žijúcich v domácom prostredí vo veku 75 rokov a viac, ktorí požiadali o mestské zdravotné a opatrovateľské služby v Nórsku. Analýza údajov pozostáva z deskriptívnej štatistiky, jednoduchých testov a prezentácie grafov a korelačných koeficientov.

Prehľad predbežných zistení:

Depresia a krehkosť:

Východiskový stav (t1): identifikovaných 13 účastníkov s depresiou, 5 veľmi depresívnych a 8 depresívnych.

O päť mesiacov neskôr (t2): spomedzi týchto 13 sa zlepšila (7), nezmenila (5), zhoršila (1) a nové prípady (6).

Úroveň krehkosti medzi osobami so zlepšenou depresiou: zlepšená (2), zhoršená (3) a nezmenená (2). Ostatní účastníci si udržiavali stabilné úrovne krehkosti počas celého obdobia štúdie.

Osamelosť a krehkosť:

Východisková hodnota (t1): 2 účastníci boli identifikovaní ako veľmi osamelí a 6 účastníkov bolo na hranici osamelosti. Poznámka: „hraničná osamelosť“ sa vzťahuje na skóre na hranici medzi „osamelým“ a „nie osamelým“.

O päť mesiacov neskôr (t2): úroveň osamelosti sa zlepšila u všetkých 8 účastníkov, ale vyskytol sa 1 nový prípad.

Úroveň osamelosti u týchto účastníkov: zhoršená (3), nezmenená (5) a zlepšená (1).

Kľúčové zistenia:

Depresia a osamelosť: v oboch oblastiach došlo k výraznému zlepšeniu, čo poukazuje na výhody inkluzívnych komunitných sociálnych aktivít a podporných služieb.

Krehkosť: Zmiešané výsledky v oblasti miery krehkosti naznačujú zložitú interakciu medzi duševným zdravím a fyzickou pohodou.

Výskyt nových prípadov depresie a osamelosti poukazuje na neustálu potrebu komplexnej trvalej podpory.

Reflexia: Náš výskum umožnil nahliadnuť do problémov, s ktorými sa starší dospelí stretávajú pri zapájaní sa do života svojich komunit. Tieto výzvy osvetľujú faktory, ktoré bránia starším dospelým nadviazať kontakt s inými ľuďmi, a zdôrazňujú potrebu ďalšieho výskumu a cieľených riešení. Podporujeme zavádzanie personalizovaných plánov starostlivosti, ktoré sa dajú prispôbiť a špeciálne prispôbiť individuálnym potrebám, čím sa zabezpečí, aby všetci starší dospelí mohli plne využívať iniciatívy zamerané na zlepšenie ich začlenenia do spoločnosti. Hoci organizovanie spoločenských aktivít je vo svojej podstate cenné, rovnako dôležité je aj zabezpečenie prístupu ku komplexným zdravotným službám. Tieto snahy spoločne pomáhajú vytvárať inkluzívnejšie a podpornejšie prostredie pre starších členov našej komunity.

Marion Scheider-Yilmaz, laboratórium PACTE, Univerzita Grenoble Alpes, Francúzsko

Sociálne začlenenie starších dospelých v skratke. Design citoyen: participatívny výskumný projekt so staršími dospelými

Východiská

Projekt sa zameriava na spoluprácu s občanmi, ktorí žijú v meste. V súčasnosti sa vo Francúzsku a v iných krajinách rozvíjajú rôzne participatívne prístupy a výskumné projekty, do ktorých sú zapojení starší dospelí. Hoci sa začlenenie starších dospelých do výskumu a projektov, ktoré sa ich priamo týkajú, stalo bežným cieľom, často sa nevenuje dostatočná pozornosť zapojeniu rôznych skupín a profilov ľudí. V dôsledku toho majú participatívne prístupy tendenciu zapájať veľmi homogénne skupiny, čím sa udržiava neviditeľnosť iných (napr. starších migrantov, starších žien, starších dospelých so zdravotným postihnutím).

Cieľ

Cieľom tohto výskumného projektu je vyvinúť participatívnu metódu, ktorá by do rozhodovacích procesov na miestnej úrovni zapojila starších dospelých s rôznym pozadím. Spočiatku sa prototyp

metódy testuje v jednej experimentálnej lokalite (T1) a následne bude skupina výskumníkov metódu ďalej testovať v ďalších ôsmich lokalitách vo Francúzsku (T2). Zapojení výskumníci nakoniec metódu vyhodnotia pomocou spoločného hodnotiaceho rámca a premietnu ju do súboru nástrojov.

Výskumné otázky

Líšia sa výsledky participatívneho procesu v závislosti od zapojených skupín starších ľudí?

Vedie formovanie metódy zameranej na najviac vylúčené skupiny starších ľudí k väčšej inkluzívnosti participatívneho výskumu a v konečnom dôsledku aj rozhodovacieho procesu?

Metódy

Výskumný projekt zahŕňa vývoj a testovanie participatívnej metódy, v rámci ktorej účastníci navrhujú a prezentujú konkrétne riešenia kľúčovým miestnym aktérom a rozhodovacím orgánom. Vytvorí sa dve skupiny: jedna so staršími dospelými, ktorí sa vo veľkej miere zapájajú do spoločenských a občianskych aktivít, a druhá so staršími dospelými, ktorí sa zvyčajne do takýchto aktivít zapájajú menej alebo vôbec. V rámci tohto prístupu sa využíva súbor inkluzívnych nástrojov, ktoré skupinám pomáhajú vykonať diagnostiku problémov na lokálnej úrovni a vypracovať riešenia zistených problémov. Metóda bola podrobne opísaná v súbore nástrojov a replikovaná rôznymi výskumnými skupinami v celom Francúzsku.

Prehľad predbežných zistení

- Rôznorodá účasť vedie k rôznym výsledkom: predbežné testovanie participatívnej metódy naznačuje, že výsledky participatívneho procesu sa výrazne líšia v závislosti od rôznorodosti zapojených skupín starších dospelých. Skupiny s rôznym zázemím a úrovňou zapojenia do spoločenských a občianskych aktivít poskytujú odlišné perspektívy a riešenia, čo zdôrazňuje význam inkluzívnosti v participatívnom výskume.
- Zvýšená inkluzívnosť prostredníctvom cieľných metód: metóda navrhnutá tak, aby zahŕňala najviac vylúčené skupiny starších dospelých – ako sú starší migranti, staršie ženy a starší dospelí so zdravotným postihnutím – preukazuje vyššiu úroveň inkluzívnosti v procese výskumu aj vo výsledkoch rozhodovania. Tento cieľný prístup účinne vnáša marginalizované hlasy do miestnych rozhodovacích procesov.
- Efektívne využívanie inkluzívnych nástrojov a tipov: inkluzívne nástroje použité v participatívnej metóde sa ukázali ako účinné pri umožňovaní starším dospelým vykonať diagnostiku situácie na lokálnej úrovni a vypracovať konkrétne riešenia. Tieto nástroje uľahčujú zapojenie a zabezpečujú, aby všetci účastníci bez ohľadu na ich predchádzajúcu úroveň občianskej angažovanosti mohli zmysluplne prispieť k projektu.
- Škálovateľnosť a opakovateľnosť metódy: úspešná replikácia participatívnej metódy na viacerých miestach vo Francúzsku naznačuje, že metóda je škálovateľná a dá sa prispôbiť rôznym podmienkam. Spoločný rámec hodnotenia a súbor nástrojov vyvinutý v rámci tohto výskumu poskytuje štandardizovaný prístup, ktorý môžu využívať rôzne výskumné tímy,

čím sa zabezpečí konzistentná vzájomná analýza miestnych výsledkov.

Reflexia

Zistenia tohto výskumného projektu zdôrazňujú zásadný význam rozmanitosti a inkluzívnosti v participatívnych prístupoch, ktoré sa týkajú starších dospelých. Aktívnym úsilím o zapojenie rôznych profilov starších dospelých, najmä tých, ktorí sú často marginalizovaní, projekt nielen obohacuje rozhodovací proces o rôzne perspektívy, ale tiež zabezpečuje, že sa zvýrazia hlasy tých, ktorí zvyčajne nie sú vypočutí. Úspech inkluzívnych nástrojov a metód pri zapájaní účastníkov s rôznym zázemím a úrovňou občianskej angažovanosti poukazuje na potenciál týchto prístupov, ktoré možno prispôbiť a rozšíriť v rôznych kontextoch.

Bibliografia

Vial, S., (2017). *Le design (Dizajn)*, Presses Universitaires de France, <https://doi.org/10.3917/puf.vial.2017.01>

Viriot Durandal, JP., Moulaert, T., Scheider-Yilmaz, M., (eds.) (2024). *Ageing in communities and territories (Starnutie v spoločenstvách a na rôznych územiach)*, *Retraite et Société*, Special English issue n°1, CNAV, <https://doi.org/10.3917/rs1.hs1.0010>

Scheider-Yilmaz, M., Viriot Durandal, J-P., Fougeyrollas, P., (eds.) (2023). *Citoyenneté et droits humains : réflexions croisées entre le handicap et le vieillissement [Citizenship and Human Rights: Cross Perspectives on Disability and Ageing]* (Občianstvo a ľudské práva: perspektívy kombinujúce zdravotné postihnutie a starnutie), *Aequitas - Journal of human development, disability, and social change*, č. 29, 140 s., <https://www.erudit.org/fr/revues/aequitas/2023-v29-n2-aequitas08962/>

Scheider-Yilmaz, M., (2022). *Citoyenneté engagée et autonomie : le cas de la participation des personnes handicapées et des personnes âgées dans les Conseils Départementaux de la Citoyenneté et de l'Autonomie [Active citizenship and autonomy: the participation of people with disabilities and older adults in the Conseils Départementaux de la Citoyenneté et de l'Autonomie]* (Aktívne občianstvo a autonómia: účasť osôb so zdravotným postihnutím a starších dospelých v Conseils Départementaux de la Citoyenneté et de l'Autonomie), PhD thesis dissertation, University of Lorraine, 392, <https://www.theses.fr/2022LORR0223>

Charles Waldegrave, Giang Nguyen, Monica Mercury, Catherine Love, Chris Cunningham, The Family Centre Social Policy Research Unit, Lower Hutt, Wellington, Nový Zéland

Participatívne prístupy s domorodými komunitami na zlepšenie politických riešení

Cieľ

Cieľom nášho výskumu je poskytnúť spoločne vytvorené kvalitatívne a kvantitatívne informácie o blahobyte a účasti kaumātua (maorských starších obyvateľov Nového Zélandu) pre tvorbu kultúrne primeranej politiky, environmentálne plánovanie a služby rešpektujúce kultúrne pozadie. Konkrétnym cieľom prezentácie bolo načrtnúť aspekt výskumu, ktorý sa uskutočnil s cieľom vyvinúť autentické sociálno-ekonomické opatrenia (a stupnice) kaumātua prostredníctvom spolutvoriacich stretnutí, ktoré boli navrhnuté tak, aby prekonali predsudky spojené so západným vnímaním a boli ústredne zamerané na maorské hodnoty a predstavy o blahobyte. Je súčasťou rozsiahlejšej štúdie s názvom: Tai Kaumātutanga Older Māori Wellbeing and Participation. Projekt je financovaný v rámci národnej vedeckej výzvy Ageing Well in New Zealand (Dobre starnúť na Novom Zélande).

Cieľom vypracovania sociálnych opatrení rešpektujúcich kultúrne špecifiká bolo riešiť súčasnú situáciu, v ktorej súčasné merania, ktoré sa používajú na poskytovanie dôkazov pre tvorbu politiky a rozvoj služieb, sú "západné" a neodrážajú kľúčové aspekty maorských hodnôt. Hoci niektoré aspekty osamelosti, diskriminácie a sociálnych väzieb sú napríklad univerzálne, iné aspekty sú kultúrne špecifické. Starší Māori si cenia spiritualitu, kolektívne spôsoby myslenia a konania a genealogické väzby ako primárne spôsoby bytia, ktoré sú v kontraste so západným zameraním na sekularizmus, individualizmus a nukleárne rodinné štruktúry. Západné stupnice merania hodnôt prirodzene odrážajú kultúry, z ktorých vzišli, a tak dôkazy, ktoré poskytujú napríklad pre tvorbu politiky, sú vhodné pre západné spoločnosti, ale nezachytávajú jedinečné maorské špecifické aspekty, týkajúce sa povedzme vnímania osamelosti, blahobytu alebo dokonca diskriminácie. Ak tieto dôkazy nie sú zachytené, tvorcovia politik a tí, ktorí vytvárajú služby, sa často jednoducho zameriavajú na dôkazy, ktoré majú k dispozícii, a jedinečné kultúrne aspekty sa neberú do úvahy. To môže vysvetľovať, prečo je nastavovanie politik pre nezápadne skupiny, a najmä pre domorodé obyvateľstvo, často menej úspešné ako pre bežné západné skupiny.

Metodológia

Kvalitatívna metodológia spoluvytvárania výskumu so staršími Māormi bola použitá na zostavenie škály ukazovateľov pohody starších Māorov, a tak odrážala ich názory a skúsenosti. Ide o jeden zo šiestich vyvíjaných ukazovateľov. Ostatné stupnice sa zameriavajú na osamelosť, sociálne väzby, diskrimináciu, zneužívanie a susedskú pohodu.

Hui (stretnutia, ktoré slúžili na uskutočnenie participatívneho procesu) so staršími Māormi sa uskutočnili po celej Aotearoi (maorský výraz pre Nový Zéland) s ôsmimi rôznymi skupinami starších Māorov. Viedli ich maorskí výskumníci, ktorí boli členmi výskumného tímu. Hui boli participatívne a prebiehali maorským spôsobom vyjadrujúcim ich hodnoty a spôsoby konania. Každá skupina zahŕňala: Karakia a mihi (Požehnanie a uvítacia reč); Waiata tautoko (Podporná pieseň); Mihimihi Whakawhanaungatanga (Predstavenie účastníkov a účastníčok); Manaakitanga (Pohostinnosť); Hui Kōrero – (Podpora a povzbudenie otvoreného dialógu); Wānanga Kōrero – (Zhromažďovanie myšlienok a mātauranga (vedomostí) – zaznamenané so súhlasom); Poroporoaki (Záverečné myšlienky, zamyslenie a poďakovanie); Koha (Darček za ich čas); Waiata a karakia ano (Pieseň a požehnanie).

Kaupapa alebo zameranie hui bolo na blahobyt a kvalitu života. Účastníci boli vyzvaní, aby sa podelili o momenty šťastia a istoty, ktoré im poskytujú pocit, že ich život je kvalitný alebo pocit pohody. Požiadali sme ich, aby sa podelili o kľúčové veci, ktoré im ako starším Maorom prinášajú šťastie. Čo im a ostatným Māori v ich veku alebo starším dáva pocit bezpečia a pohody? Čo znižuje ich šťastie? Ktoré veci im spôsobujú pocit neistoty a nepohody? Čo im a iným starším Māori priateľom a príbuzným dáva pocit naplnenia? Odpovede boli zaznamenané (so súhlasom) a tematicky spracované. Primárne témy boli rozpracované do otázok na vytvorenie počiatkovej škály pohody starších Maorov.

Škála pohody starších Maorov, ktorú vytvorili spolu, rovnako ako ďalšie podobne vytvorené sociálne škály, ktoré uvádzame vyššie, boli potom zaradené do dotazníka, ktorý bol následne použitý v celoštátnej prieskume s náhodnou vzorkou 2 000 Maorov vo veku 50 rokov a viac. Pri analýze výsledkov sme mohli otestovať štatistickú spoľahlivosť a platnosť škál. Participatívny výskum, ktorý sme spoluvytvárali, sme teda mohli otestovať kvantitatívnymi metódami, pokiaľ ide o jeho vhodnosť na použitie ako indikátorovej škály, v tomto prípade škály blahobytu.

Zistenia

Spolu-vytvorené odpovede boli tematicky rozdelené a pre škálu pohody bolo vytvorených 12 otázok, ktoré odrážali najčastejšie sa opakujúce témy. Išlo o kvalitatívne zistenia v tejto štúdii.

Tri príklady z dvanástich otázok, ktoré sa objavili pri analýze, boli napr:

- Som dobre prepojený s Te Ao Māori (svetom Māori)

Rozhodne súhlasím/Súhlasím/Nesúhlasím/Silne nesúhlasím

- V mojom živote sa mi páči spojenie s wairua (duchovným)

Rozhodne súhlasím/Súhlasím/Nesúhlasím/Silne nesúhlasím

- Cítim sa rešpektovaný a schopný prispievať k svojej whānau (rozšírenej rodine) a komunite

Často/Niekedy/Nie často/Nikdy

Dvanásť otázok v spoločne vytvorenej škále pohody starších Maorov sme potom testovali na spoľahlivosť a platnosť v prieskume na náhodnej vzorke viac ako 2 000 starších Maorov na

celoštátnej úrovni. Výsledky ukázali vysoké skóre, výrazne nad prahovou hodnotou pomocou Cronbachovej alfy, pri testovaní vnútornej konzistencie a spoľahlivosti so skóre 0,843 pre 12 otázok. Vysoké boli aj výsledky konfirmačnej faktorovej analýzy. Pomocou balíka R lavaan. Všetky otázky okrem dvoch mali skóre faktorovej záťaže výrazne nad 0,4, sedem otázok bolo nad 0,5 a tri výrazne nad 0,7, čo dokazuje validitu škál.

Význam:

Význam tohto výskumu spočíva v tom, že vyvinul inovatívnu metodológiu, ktorá využíva poznatky ľudí, pre ktorých boli škály vytvorené, na vypracovanie nástrojov, ktoré môžu byť použité ako dôkaz pri tvorbe politiky a poskytovaní služieb pre vlastných ľudí. Opatrenia týkajúce sa sociálnych ukazovateľov boli vypracované spoločne s týmito komunitami, ktoré tak zahŕňajú ich poznatky a skúsenosti s kvalitou života v ich komunitách. Preto môžu poskytnúť presnejšie podklady pre inkluzívnu tvorbu politiky a poskytovanie služieb. Štandardná medzinárodná škála zachytáva univerzálne aspekty osamelosti, ale nie dôležité kultúrne špecifické aspekty.

Bibliografia:

Cogburn, C. (2019). Culture, Race and Health: Implications for racial inequities and population health (Kultúra, rasa a zdravie: Kultúra: dôsledky pre rasové nerovnosti a zdravie obyvateľstva). *The Millbank Quarterly*, 97(3), 736-761.

Hitti, A., Mulvey, K., & Melanie, K. (2011). Social exclusion and culture: The role of group norms, group identity and fairness (Sociálne vylúčenie a kultúra: úloha skupinových noriem, skupinovej identity a spravodlivosti). *Anales de Psicología, špeciálne vydanie „Prejudice: Sociodevelopmental perspectives“*, 27(3), 587-599.

Love, C. (2006). „Maori Perspectives on Collaboration in Contemporary Aotearoa/New Zealand Child and Family Welfare Policies and Practices“ (Maorské perspektívy na spoluprácu v súčasných politikách a postupoch sociálnej starostlivosti o deti a rodiny v Aotearoi/Novom Zélande) in Cameron, G. & Freymond, N. (Eds) „Towards Positive Systems of Child and Family Welfare: International Comparisons of Child Protection, Family Service and Community Caring Systems“. Toronto: University of Toronto Press, 237-268.

Pihama, L. (2001). *Tihei mauri ora Honoring our voices: Mana wahine as kaupapa Māori theoretical framework (Úcta k našim hlasom: teoretický rámeč)*. Nepochikovaný doktorát. Auckland, NZ: The University of Auckland.

Raleigh, V., & Holmes, J. (2021). The health of people from ethnic minority groups in England (Zdravie ľudí z etnických menšinových skupín v Anglicku). The King's Fund. <https://www.kingsfund.org.uk/publications/health-people-ethnic-minoritygroups-england>.

Smith, L. (1999). Decolonising methodologies: Research and indigenous peoples (Dekolonizačné metodológie: Výskum a pôvodné obyvatelstvo). New York & Dunedin: Zed Books & Otago University Press.

Waldegrave, C., Cunningham, C., Love, C., Nguyen, G. a Mercury. M. (2023). Co-creating culturally nuanced social measures with Indigenous elder (Spoluvytváranie kultúrne ladených sociálnych opatrení so staršími domorodcami). In A. Urbaniak and A. Wanka (Eds.) Routledge International Handbook of Participatory Approaches in Ageing Research (Medzinárodná príručka participatívnych prístupov vo výskume starnutia). DOI: 10.4324/9781003254829

Waldegrave, C., a Mercury. M. (2023). Co-creating research: Co-researchers' parallel conversations (Spoluvytváranie výskumu: paralelné rozhovory spolu-výskumníkov). In A. Urbaniak a A. Wanka (Eds.) Routledge International Handbook of Participatory Approaches in Ageing Research. DOI: 10.4324/9781003254829

Wang, Y., Chen, X., Chen, W., Zhang, Z., Zhou, Y., & Jia, Z. (2020). Ethnicity and health inequalities: An empirical study based on the 2010 China survey of social change (CSSC) in Western China (Etnicita a nerovnosti v oblasti zdravia: An empirical study based on the 2010 China survey of social change (CSSC) in Western China). BMC Public Health, 20(637), 1-12. <https://doi.org/10.1186/s12889-020-08579-8>

Pracovná skupina 3

WG 3

Technology and
Innovation

Pracovná skupina 3 (WG3) sa zameriava na starších dospelých, ktorí sa v dnešnom digitálnom svete môžu cítiť opustení. Patria sem jednotlivci, ktorí môžu mať problémy s používaním počítačov, chytrých telefónov alebo internetu, ako aj tí, ktorí nemusia mať potrebné zariadenia alebo softvér na efektívne zapojenie sa do technológií. Pracovná skupina 3 sa snaží prispieť k tomu, aby digitálna transformácia zahŕňala aj starších dospelých. Túto skupinu vedú Arlind Reuter a Peter Enste s Alexandrom Kucharskim. Na konferencii zorganizovali panel, na ktorom vystúpili: Leen Broeckx, Sonay Caner-Yıldırım, Cecilia Sik-Lanyi, María-Trinidad Herrero, Krzysztof Klincewicz, Arlind Reuter a Alexander Kucharski.

Leen Broeckx, LiCalab, Belgium

LiCalab (Living and Care Lab) – udržateľné zapojenie používateľov prostredníctvom prístupu živého laboratória

Hlavná výskumná otázka / cieľ

Na úvodnej konferencii siete PAARnet spoločnosť LiCalab predstavila prístup živého laboratória k účasti na výskume technológií a inovácií v oblasti starostlivosti.

Hlavným cieľom LiCalab je podporovať organizácie a spoločnosti pri vývoji inovácií v oblasti starostlivosti zapojením konečného používateľa (občanov, odborníkov v oblasti starostlivosti a iných zainteresovaných strán), a to od samého začiatku vývoja až po uvedenie na trh.

Metódy

Živé laboratória možno definovať ako otvorené inovačné systémy, v ktorých zainteresované strany prispievajú k skúmaniu, spoluvytváraniu, hodnoteniu a rozširovaniu riešení s cieľom vytvoriť udržateľný vplyv v reálnych podmienkach (Európska sieť živých laboratórií (ENoLL),

2023).

LiCalab je výskumná skupina Univerzity aplikovaných vied Thomas More vo Flámsku v Belgicku. Na tvorcu udržateľného miestneho inovačného ekosystému LiCalab vytvoril veľkú komunitu používateľov. Budovanie a udržiavanie komunity používateľov, označovanej aj ako „panel používateľov“, má mnoho výhod pre vývojárov, výskumníkov i samotných občanov.

Zistenia

O niečo viac ako 60 % používateľov je vo vekovej skupine 60 rokov a viac.

Zapojenie starších dospelých hneď od začiatku inovačného procesu je výhodné pre obe strany. Pre výskumníkov tento participatívny prístup poskytuje veľmi cenné poznatky o kontexte používania. A konečnému používateľovi (staršej osobe alebo pacientovi) sa ponúka možnosť prispieť k procesu navrhovania ako odborník na svoj každodenný život. Konečným cieľom je navrhnuť inovatívny výrobok prispôsobený potrebám a očakávaniam konečného používateľa.

Výskum používateľov v živom laboratóriu je mostom medzi spoločnosťami, organizáciami poskytujúcimi starostlivosť a staršími ľuďmi. Stále existuje medzera a zainteresované strany nie sú vždy na rovnakej strane.

Starší ľudia sa na tejto ceste inovácie starostlivosti dozvedajú nové veci o rôznych druhoch pomôcok a nástrojov. Veľká pozornosť sa venuje digitálnemu začleneniu. Každý musí byť na palube a preto vykonávanie reálneho testu určitej digitálnej aplikácie, plán krokov, osobný koučing a helpdesk zabezpečuje manažér panelu.

K udržateľnosti LiCalab prispievajú dva dôležité faktory. A to je vysoká kvalita výskumných a inovačných činností a stratégia zapojenia zainteresovaných strán. Tieto kroky sú podrobnejšie opísané v pláne na vytvorenie udržateľného živého laboratória, ktorý spoločnosť LiCalab vypracovala pre projekt ACSELL (ACSELL, 2023).

Spoločnosť LiCalab každý deň investuje do aktívneho nábora jednotlivých používateľov pre konkrétne projekty, čo je dlhodobé kombinované s aktivitami zameranými na budovanie komunity, v rámci ktorých sa môže panel používateľov stretávať a socializovať.

Pri zhromažďovaní individuálnych údajov je dôležité vytvoriť bezpečný priestor, a to tak pri osobných interakciách, ako aj pri správe online databázy. Správcovia panelu sú strážcami údajov komunity používateľov. Opatrné zaobchádzanie s osobnými údajmi účastníkov je kľúčom k budovaniu vzťahu dôvery. Členovia panelu sa môžu rozhodovať skutočne informovane a nezávisle, pretože ich informujeme transparentne a používajú sa pri tom ľahko zrozumiteľné slová.

Členovia komunity radi prichádzajú na výskumné aktivity a uvádzajú, že „Je to niečo pozitívne v mojom živote, mám z toho dobré pocity,“ a „keď prídem na aktivity LiCalab, vždy sa cítim ako doma.“ Komunita používateľov LiCalab jednoznačne vykazuje vysokú vnútornú a altruistickú motiváciu. Účastníci dostávajú aj ďakovný mail a malú motiváciu, napríklad knižnú poukážku, ako ocenenie ich času a úsilia.

Spoločnosť LiCalab presadzuje dizajn zameraný na človeka v oblastiach lekárskej starostlivosti, rehabilitácie, opatrovateľských technológií, asistovaného života, aktívneho a zdravého starnutia a duševného zdravia. Spoločnosť LiCalab skúma a overuje nové produkty a služby prostredníctvom participatívnych prístupov, ako sú napríklad spoluvytváranie a pilotné testovanie v reálnom živote. A to s vysoko kvalitnými protokolmi. A vždy s ústrednou úlohou používateľa.

Bibliografia

ACSELL (2023). Establishing a sustainable living lab (Zriadenie laboratória udržateľného života). <https://projects2014-2020.interregeurope.eu/acsell/library/>

The European Network of Living Labs (Európska sieť živých laboratórií) (ENoLL) (2023, 5. september). O nás. <https://enoll.org/about-us/>

Sonay Caner-Yıldırım, Univerzita Erzincan Binali Yıldırım, Turecko

Posilnenie postavenia staršieho dospelého človeka, ktorý prežil katastrofu a poskytuje podporu: prípadová štúdia technologického mentoringu v Turecku

Hlavná výskumná otázka/cieľ:

Táto prípadová štúdia skúma vplyv ročnej iniciatívy technologického mentoringu na 66-ročného odborníka na duševné zdravie, ktorý nielenže prežil ničivé zemetrasenie v Turecku 6. februára 2023, ale aj dobrovoľne poskytoval podporu v rámci psychosociálneho programu po katastrofe. Vo výskume sa využíva participatívny a medzigeneračný prístup s cieľom preskúmať účinnosť individualizovaného technologického mentoringu pri podpore digitálnej inklúzie starších dospelých za týchto výnimočných okolností. Jedinečná dvojité úloha účastníka ako osoby, ktorá prežila silný negatívny zážitok, a zároveň odborníka na duševné zdravie, prispieva k ďalšej vrstve zložitosti štúdie. Zameraním sa na tento konkrétny kontext má výskum za cieľ prispieť k rozšíreniu poznatkov o digitálnych kompetenciách starších dospelých. Navyše sa odlišuje od predchádzajúcich štúdií, ktoré skúmali vplyv medzigeneračného učenia a participatívnych výskumných metód na digitálnu gramotnosť v tejto vekovej skupine (napr. Cheng et al., 2021; Lee & Kim, 2018).

Metódy

Výskum využíva metodológiu jednej prípadovej štúdie, pričom na zber údajov o skúsenostiach a výsledkoch účastníkov využíva polo-štruktúrované rozhovory a štandardizované dotazníky. Počas 12 mesiacov absolvoval 66-ročný odborník na duševné zdravie individuálne technologické školenie od 37-ročného odborníka na výučbové technológie. V štúdiu sa zhromažďovali a analyzovali kvalitatívne údaje z polo-štruktúrovaného rozhovoru a kvantitatívne údaje zo škály digitálnych kompetencií (Gümüş & Kukul, 2023) a upravenej škály očakávaná hodnota – náklady (EVC) (Kosovich et al., 2015).

Participatívny výskumný prístup zabezpečil, že účastník bol aktívne zapojený do výskumného procesu, čím sa jeho jedinečné skúsenosti a perspektívy dostali do centra skúmania. Tento prístup je v súlade s odporúčaniami na zapojenie starších dospelých do navrhovania a realizácie iniciatív v oblasti digitálnej gramotnosti (Buffel, 2018; Xie et al., 2020). Poznatky a odporúčania účastníka, ako napríklad zohľadnenie kognitívnych schopností starších dospelých pri tvorbe vzdelávacích programov, zdôrazňujú dôležitosť začlenenia ich skúsenostných poznatkov do tvorby účinných intervencií.

Medzigeneračná zložka štúdie, v ktorej 37-ročný mentor poskytuje personalizované technologické školenie 66-ročnému účastníkovi, je obzvlášť dôležitá v kontexte podpory digitálnej inklúzie medzi staršími dospelými. Výskum ukázal, že medzigeneračné vzdelávanie

môže zlepšiť digitálnu kompetenciu starších dospelých a zlepšiť ich postoje k technológiám (Cheng a kol., 2021; Lee & Kim, 2018). Udržiavaním spoločného vzťahu medzi mentorom a zverencom štúdia zahŕňa princíp medzigeneračného vzdelávania a podporuje vzájomné porozumenie a zdieľanie vedomostí medzi generáciami.

Integrácia participatívneho výskumu a medzigeneračného učenia je v tejto štúdií nevyhnutná, pretože zabezpečuje, že intervencia technologického mentorstva je prispôsobená špecifickým potrebám, preferenciám a presvedčeniam staršieho dospelého účastníka. Tento prístup nielenže zlepšuje efektívnosť intervencie, ale tiež podporuje posilnenie jeho postavenia a pocit, že môže sám o smerovaní projektu rozhodovať. Jedinečný kontext skúsenosti s katastrofou ďalej zdôrazňuje význam týchto prístupov, pretože umožňujú účastníkovi rozvíjať digitálne kompetencie, ktoré sú priamo uplatniteľné na ich úlohu pri poskytovaní psychosociálnej podpory ostatným ľuďom, ktorí boli postihnutí katastrofou.

Zistenia

Program technologického mentoringu mal pozitívny vplyv na digitálnu kompetenciu účastníka, pričom zlepšenia boli zaznamenané v piatich zo šiestich dimenzií hodnotených škálou digitálnej kompetencie. Najvýraznejší pokrok bol zaznamenaný v oblasti bezpečnosti a dátovej gramotnosti, po ktorej nasledovala komunikácia a spolupráca. Zlepšená digitálna kompetencia účastníka pozitívne ovplyvnila jeho celkovú pohodu, čo mu umožnilo poskytovať lepšiu podporu ostatným v kontexte po katastrofe. Zmiešané výsledky týkajúce sa digitálnej efektívnosti a stupnice EVC však zdôrazňujú potrebu riešiť individuálne postoje a motivácie, pokiaľ ide o prijatie technológie.

Štúdia zdôrazňuje dôležitosť prispôsobenia iniciatív technologického mentorstva tak, aby vyhovovali jedinečným potrebám, preferenciám a presvedčeniam starších dospelých. Participatívny a medzigeneračný prístup použitý v tejto štúdií predstavuje sľubný model na podporu digitálnej inklúzie medzi staršími dospelými, najmä za mimoriadnych okolností. Zistenia prispievajú k rozširujúcemu sa objemu výskumu o digitálnej gramotnosti starších dospelých a účinnosti participatívnych a medzigeneračných prístupov pri podpore digitálnej inklúzie.

Obmedzenia štúdie zahŕňajú jej zameranie na jedného účastníka a špecifický kontext po katastrofe, čo môže obmedziť zovšeobecnenie zistení. Napriek tomu hĺbkový, dlhodobý charakter výskumu poskytuje cenné poznatky o dlhodobých účinkoch technologického mentoringu na digitálnu kompetenciu a pohodu starších dospelých.

Dôsledky pre prax zahŕňajú potrebu navrhnuť programy technologického mentoringu, ktoré zohľadňujú kognitívne schopnosti starších dospelých, preferencie učenia a situačné faktory. Zapojenie starších dospelých ako aktívnych účastníkov do navrhovania a implementácie týchto iniciatív môže zabezpečiť, že sa budú riešiť ich jedinečné potreby a perspektívy.

Zistenia navyše podčiarkujú potenciál digitálnych technológií pri podpore blahobytu a odolnosti starších ľudí za mimoriadnych okolností, ako sú situácie po katastrofe.

Bibliografia

Buffel, T. (2018). Older coresearchers exploring age-friendly communities: An "insider" perspective on the benefits and challenges of peer-research (Starší účastníci výskumu skúmajú komunity priateľské k starším: pohľad „zvnútra“ na výhody a výzvy partnerského výskumu). *The Gerontologist*, 59(3), 538-548. <https://doi.org/10.1093/geront/gnx216>

Cheng, H., Lyu, K., Li, J., & Shiu, H. (2021). Bridging the digital divide for rural older adults by family intergenerational learning: a classroom case in a rural primary school in China (Prekľnutie digitálnej priepasti medzi staršími dospelými na vidieku prostredníctvom medzigeneračného vzdelávania v rodine: prípad triedy na vidieckej základnej škole v Číne.) *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(1), 371. <https://doi.org/10.3390/ijerph19010371>

Gümüş, M. M., & Kukul, V. (2023). Developing a digital competence scale for teachers: validity and reliability study (Vývoj stupnice digitálnych kompetencií pre učiteľov: platnosť a spoľahlivosť). *Education and Information Technologies*, 28(3), 2747-2765.

Kosovich, J. J., Hulleman, C. S., Barron, K. E., & Getty, S. (2015). A practical measure of student motivation: Establishing validity evidence for the expectancy-value-cost scale in middle school (Praktické meranie motivácie študentov: zistenie dôkazov o platnosti škály očakávania – hodnota – náklady na základnej škole). *The Journal of Early Adolescence*, 35(5-6), 790-816.

Lee, O., & Kim, D. (2018). Bridging the Digital Divide for Older Adults via Intergenerational Mentor-Up (Prekľnutie digitálnej priepasti medzi staršími dospelými prostredníctvom medzigeneračného mentoringu). *Research on Social Work Practice*, 29, 786 – 795. <https://doi.org/10.1177/1049731518810798>

Xie, B., Charness, N., Fingerma, K., Kaye, J., Kim, M. T., & Khurshid, A. (2020). When going digital becomes a necessity: Ensuring older adults' needs for information, services, and social inclusion during COVID-19 (Keď sa digitalizácia stáva nevyhnutnosťou: Zabezpečenie potrieb starších dospelých v oblasti informácií, služieb a sociálneho začlenenia počas COVID-19). *Journal of Aging & Social Policy*, 32(4-5), 460-470. <https://doi.org/10.1080/08959420.2020.1771237>

Úvod do výskumu laboratória 3D virtuálnych a digitálnych realít

Cecilia Sik-Lanyi, Maďarská výskumná sieť, Panónska univerzita, Veszprém, Maďarsko

Laboratórium výskumu 3D virtuálnych a digitálnych realít

Laboratórium skúma IT vývoj 3D virtuálnych a digitálnych prostredí a vykonáva inžinierske a vedecké činnosti potrebné pre ich vývoj. Laboratórium skúma nové ľudské a umelou inteligenciou podporované kognitívne schopnosti objavujúce sa vo virtuálnom priestore. Laboratórium dokáže vyvíjať 3D virtuálne svety, e-learning a špeciálne používateľské prostredia, v ktorých je efektivita používateľov výrazne vyššia ako na tradičných, bežných digitálnych rozhraniach. Okrem toho laboratórium odporúča aj aplikácie v oblasti zdravotníctva, napr. na podporu rehabilitačných procesov.

Predchodcom laboratória boli výskumné laboratória „Virtuálne prostredia a veda o farbách“, neskôr „Virtuálne prostredia a aplikované multimédiá“. Laboratórium pokračuje vo svojej práci zachovávaním tradícií, vedeckej kultúry a oblastí výskumu predchádzajúceho laboratória. Výskumné laboratórium sa zaoberá aj správnym spracovaním a aplikáciou obrazovej informácie z vizuálno-fyziologického a vizuálno-psychologického hľadiska. Na tento účel sa realizuje výskum optimálneho zobrazovania vizuálnych informácií vo virtuálnom prostredí.

Členovia a členky výskumného laboratória

- Prof. Cecília Sik-Lanyi, D.Sc., profesorka
- Prof. Peter Baranyi, D.Sc., profesor
- Dr. habil Mihálykóné Dr. Orbán Éva, Ph.D., docentka
- Dr. Tibor Guzsvinecz, Ph.D., docent
- Szabó Patrícia, doktorandka
- Jinat Ara, doktorand
- Hanan Mohamed Namrouti, doktorand
- Mochammad Hannats Hanafi Ichsan, doktorand

Medzinárodní partneri a partnerky

- Prof. David Brown, Nottingham Trent University, Computing and Informatics Research Centre, Interactive Systems Research Group, Nottingham, Veľká Británia
- Prof. Geraldine Leader, National University of Ireland, Galway Irish Centre for Autism and Neurodevelopmental Research, Galway, Írsko
- Prof. Ilona Heldal, Western Norway University of Applied Sciences, Bergen, Nórsko
- Dr. hab. Nils Haneklaus, Donau-Universität Krems, Krems, Rakúsko
- Dr. Renáta Cserjési, docentka, ELTE, E-MIND Research Laboratory, Budapešť, Maďarsko
- Dr. Zeynep Şahin Timar, Karadeniz Teknik Universitesi Kanuni Kampusu, Trabzon, Turecko

- Dr. Mostafa Abdallah Abbas Atwa Elgendy, Benha University, Káhira, Egypt

Metódy

Pri vývoji nového softvéru, napr. seriózných hier na rehabilitáciu alebo rozvoj zručností, používame vždy participatívny dizajn. Participatívny dizajn pri vývoji softvéru je prístup, ktorý aktívne zapája všetky zainteresované strany do procesu návrhu, aby sa zabezpečil výsledok, ktorý bude spĺňať ich potreby a bude použiteľný. To znamená, že sa vždy pýtame našich budúcich používateľov a napr. opatrovateľov, terapeutov, špeciálnych učiteľov atď. na ich potreby. Okrem toho sa počas procesu vývoja až do vydania produktu uskutočňuje množstvo testov. Vykonávame používateľské testovanie, aby sme identifikovali problémy s použiteľnosťou a zozbierali návrhy na zlepšenie. Pomocou spolupráce a spoločného rozhodovania, využívajúc znalosti, zručnosti a perspektívy rôznych účastníkov, vytvárame efektívnejšie a používateľsky prívetivejšie softvérové riešenia. Výsledkom je teda softvér, ktorý sa ľahšie používa a spĺňa skutočné potreby a preferencie používateľov a navyše môže zlepšiť celkovú skúsenosť používateľa.

O laboratóriu:

Laboratórium sa za posledných 20 rokov zúčastnilo na 9 medzinárodných konzorcií podporovaných EÚ, viedlo 8 bilaterálnych projektov a zúčastnilo sa 5 akcií COST. Laboratórium tiež zorganizovalo mnoho medzinárodných konferencií.

Vybrané medzinárodné projekty

- Výskum v oblasti dizajnu pre všetkých: „Design for All for eInclusion“ v rámci projektu boli vytvorené nové materiály zaoberajúce sa podpornými technológiami a prístupným dizajnom a publikáciami;
- Vypracovanie medzinárodne akceptovaného vzdelávacieho materiálu za 60 kreditov na tému „Prístupný webový dizajn“;
- Navrhovanie podporných programov na podporu práce a individuálneho života pre mladých ľudí s poruchami učenia a mentálnym postihnutím;
- Projekt „Game On Extra Time“: UK/08/LLP-LdV/TOI/163_181;
- Projekt „Inteligentné seriózne hry pre sociálne a kognitívne kompetencie“: 2015-TR01-KA201-022247;
- TD COST akcia TD1309 - „Hra pre deti so zdravotným postihnutím“
 - Návrh hier založených na virtuálnej realite na rehabilitáciu pacientov po mozgovej príhode;
- „Telemedicínsky systém posilňujúci pacientov s cievnou mozgovou príhodou v boji proti nej“
 - Vývoj a uplatňovanie asistenčných technológií;
- Akcia COST CA19104, Podpora sociálneho začlenenia prostredníctvom technológií a

posilnenia postavenia;

- Akcia COST CA19142, Vedúca platforma pre európskych občanov, priemysel, akademickú obec a tvorcov politik v oblasti dostupnosti médií (LEAD_ME);
- Akcia COST CA22167, Participatívne prístupy so staršími dospelými (PAAR-net);
- "Game On! Možnosti vývoja seriózných hier v oblasti zdravia detí, environmentálnej výchovy a jazykového vzdelávania“ (maďarsko-rakúsky bilaterálny projekt v oblasti vedy a výskumu 2021-1.2.4-TÉT-2021-00007)
 - Vývoj simulačnej hry na podporu vzdelávania.

Zistenia

Na základe našich viac ako dekádu dlhých skúseností s vývojom sú niektoré zdôraznené zistenia vecami, na ktoré by vývojár ani nepomyslel, kým by sa s nimi nestretol. Vývojári hier sú dobrí IT inžinieri nielen preto, že vedia dobre programovať, ale aj preto, že pri navrhovaní softvéru/hry vedia zohľadniť ľudské schopnosti. Aj inžinieri informatiky sa stanú skutočne dobrými vývojármi hier, ak získajú skúsenosti s navrhovaním pre používateľov s rôznymi potrebami. Zložitost' sa ďalej zvyšuje, ak je potrebné venovať osobitnú pozornosť aj prípadnému postihnutiu budúceho používateľa. To, čo sme sa naučili počas procesu vývoja softvéru vyššie uvedených projektov je, aby sa dbalo na:

- ekologickú validitu,
- kultúrne rozdiely,
- rozdiely medzi predstavami a potrebami pacientov a terapeutov a predstavami vývojára,
- sústredenie sa na potreby používateľov.

Najdôležitejšie je však „Nihil de nobis, sine nobis“ (z latinčiny), „Nič o nás bez nás“!

Bibliografia:

Ara, J.; Sik-Lanyi, C.; Kelemen, A. (2023). Accessibility engineering in web evaluation process: a systematic literature review (Inžinierstvo prístupnosti v procese hodnotenia webových stránok: systematický prehľad literatúry). *Universal Access in the Information Society*, <https://doi.org/10.1007/s10209-023-00967-2>

Szabó, P., Ara, J., Halmosi, B., Sik-Lanyi, C. (2023). Technologies Designed to Assist Individuas with with Cognitive Impairments (Technológie určené na pomoc jednotlivcom s kognitívnymi poruchami). *Sustainability* 15(18), 13490; <https://doi.org/10.3390/su151813490>

Guzsvinecz, T., Orbán-Mihálykó, É., Perge, E., Sik-Lanyi, C. (2023). The effect of Engineering Education, on Spatial Ability, in Virtual Environments (Vplyv inžinierskeho vzdelávania na priestorové schopnosti, virtuálne prostredia). *Acta Polytechnica Hungarica*, 20(5), 11 – 30. http://acta.uni-obuda.hu/Guzsvinecz_OrbanMihalyko_Perge_SikLanyi_134.pdf

Guzsvinecz, T.; Orbán-Mihálykó, É.; Sik-Lanyi, C.; Perge, E. (2022). Investigation of spatial

ability test completion times in virtual reality using a desktop display and the Gear VR. (Skúmanie času dokončenia testu priestorových schopností vo virtuálnej realite pomocou stolného displeja a zariadenia Gear VR). *Virtual Reality*; 26, 601-614.

Guzsvinecz, T.; Sik-Lanyi, C.; Orban-Mihalyko, E.; Perge, E. (2020). The Influence of Display Parameters and Display Devices over Spatial Ability Test Answers in Virtual Reality Environments (Vplyv parametrov zobrazenia a zobrazovacích zariadení na odpovede v testoch priestorových schopností v prostredí virtuálnej reality). *Applied Sciences*, 10(2), 526; <https://doi.org/10.3390/app10020526>

Sik-Lanyi, C.; Orbán-Mihálykó, É. (2019). Accessibility Testing of European Health-Related Websites (Testovanie prístupnosti európskych webových stránok týkajúcich sa zdravia). *Arabian Journal for Science and Engineering*, 44(11), 9171-9190 <https://doi.org/10.1007/s13369-019-04017->

Sik-Lanyi, C.; Szucs, V.; Hirschler, R. (2019). Coloured shadows—Why they can be photographed (Farebné tieňe – prečo sa nedajú odfoťiť), *Color Res Appl.*; 44(6), 859-874, navštívené 9. Augusta 2019, <https://doi.org/10.1002/col.22420>

Herrero MT, Reynaldos B, López-Arce N, Gonzalez-Cuello AM, Fernández-Villalba E., **Klinická a experimentálna neuroveda (NiCE). Inštitút pre výskum starnutia. Lekárska fakulta. Univerzita v Murcia. Murcia, Španielsko**

Zlepšenie kvality života starších dospelých so zameraním na participatívny prístup, včasné odhalenie a sledovanie ťažkostí

Zhrnutie:

Tento článok navrhuje nový prístup k zlepšeniu života starších ľudí pomocou robotickej platformy s názvom Juno+. Tvrdí, že tradičné metódy často prehliadajú pozitívne aspekty života starších dospelých, a navrhuje hodnotnejší prístup založený na koncepcii PAAR (participatívna a oceňujúca akcia a reflexia), pričom analyzuje rôzne problémy súvisiace s vekom, ktoré musí robotická platforma riešiť, vrátane osamelosti, emocionálnych problémov, komunikačných ťažkostí, straty sluchu a kognitívnych porúch. Naša robotická platforma sa testuje v domove dôchodcov, čoho súčasťou bude rozsiahlejšia štúdia na vyhodnotenie účinnosti platformy a zabezpečenie toho, aby zohľadňovala rozmanité potreby jej používateľov na včasné odhalenie a sledovanie problémov každodenného života.

Zlepšenie kvality života starších dospelých

Je nevyhnutné uvažovať o demokratizácii reflexívnej praxe zohľadnením participatívnej a

oceňujúcej činnosti a reflexie (PAAR) (1). Cieľom tejto koncepcie je preskúmať jej potenciál umožňujúci napredovanie a zlepšovanie pracovných postupov a života ľudí v konkrétnom aj komunitnom kontexte. Na uplatnenie PAAR sú potrebné štyri strategické "obraty": oceňujúci, posilňujúci, etický a participatívny rozmer.

Je dôležité aj zväziť vnímanie vlastného zdravia jednotlivcami aj rôzne intervenčné a liečebné postupy. Pre tento účel do našich intervencií zahrňame PROM a PREM, ale predtým konkrétne rozhovory, aby sme poznali preferencie a potreby každej osoby. PROM sú hodnotiace nástroje, ktoré merajú pacientovo vnímanie jeho zdravotného stavu a kvality života, pohody, symptómov, schopností alebo úrovne autonómie. Na druhej strane PREM zhromažďujú informácie o poskytnutej starostlivosti, pričom sa zameriavajú na ľudskosť ich starostlivosti, ako je empatia, dôstojnosť, rešpekt, porozumenie alebo personalizovaná starostlivosť z pohľadu pacienta.

S pribúdajúcimi rokmi sa kvalita života starších dospelých mení v dôsledku rôznych faktorov a okolností vrátane osamelosti, emocionálnych problémov, komunikácie, straty sluchu, kognitívneho úpadku alebo zvýšeného rizika pádu. Z tohto dôvodu by naša robotická platforma mohla všetky tieto aspekty zmierniť, včas odhaliť a sledovať.

Osamelosť

Ľudia majú tendenciu žiť oveľa dlhšie ako pred niekoľkými desaťročiami, pričom priemerná dĺžka života je vyššia u žien ako u mužov. Strach zo samoty je jednou z najrozšírenejších prirodzených emócií u ľudí. Osamelosť je komplexný problém, ktorý si vyžaduje reakciu viacerých sektorov, a preto je nevyhnutné zvyšovať povedomie a zavádzať opatrenia na boj proti nej. Dôsledky môžu byť vážne, vrátane depresie, úzkosti, zhoršenia kognitívnych funkcií, oslabenia imunitného systému a zvýšenia rizika chronických ochorení (2).

Emocionálne ťažkosti

Starší ľudia čelia celému radu emocionálnych problémov, ktoré môžu výrazne ovplyvniť ich pohodu. Patria k nim depresia, úzkosť, pocit izolácie a nedostatku sociálnych väzieb, stres a smútok po strate blízkych. Tieto problémy sú liečiteľné a pri správnej diagnostike a liečbe môže väčšina starších dospelých zlepšiť svoju náladu, a tým aj kvalitu života. Výskyt emocionálnych problémov u starších dospelých ovplyvňujú rôzne faktory, ako napríklad vek, pohlavie, zdravotný stav, miera sociálnej izolácie alebo osobná anamnéza.

Komunikácia

Starší dospelí majú väčšie problémy pri komunikácii s inými ľuďmi a, samozrejme, aj s lekármi. Výskyt problémov so sluchom, zrakom, pohyblivosťou a pamäťou sťažuje komunikáciu tým najvhodnejším spôsobom. Hoci rozhovor so starším človekom môže byť pomalší, musíme byť trpezliví a zabezpečiť, aby sa cítil vypočutý. Nové technológie, ktoré využívajú telemedicínu a elektronické zariadenia, sú pre prisťahovalcov čoraz problematickejšie z technologického

hľadiska, ale ak sa správne prispôbia, mohli by byť dobrým nástrojom na učenie starších ľudí komunikovať a mohli by sa vyvinúť robotické platformy na včasné odhalenie problémov, aby sa mohlo včas zasiahnuť.

Problémy so sluchom (tinitus)

Tinitus je chronická porucha sluchu, ktorá s vekom narastá (3). Tinitus možno definovať ako vnímanie zvuku, ktorý nevychádza zo žiadneho vonkajšieho zdroja. Možno ho vnímať ako pískanie, syčanie, zvonenie a iné typy zvukov (4). Personalizovaná zvuková terapia môže slúžiť na odvrátenie pozornosti od tinnitu a poskytnúť pocit uvoľnenia tým, že maskuje zvuk produkovaný tinitom (5 – 6).

Počiatkové kognitívne poruchy

Počiatková kognitívna porucha je charakterizovaná poruchou emócií a prozódie (7). V súčasnosti dostupné technológie nám umožňujú vykonávať neinvazívne analýzy. Tieto technológie umožňujú analyzovať emocionálny stav človeka prostredníctvom výrazu tváre a hlasu (8 --10). Extrakciou znakov teda môžeme vytrénovať model, ktorý nám umožní rozpoznať emocionálny stav osoby, a to buď prostredníctvom výrazu tváre, alebo jej hlasu.

Robotické platformy

Robot Juno je prototyp asistenčného robota, ktorý pomáha v oblasti prevencie pádov starších osôb a umožňuje im tiež vykonávať kognitívne stimulačné cvičenia s cieľom zlepšiť ich fyzické a emocionálne zdravie. Juno sa dá ľahko integrovať do nábytku vo vlastnom dome alebo v domove dôchodcov. Možno ho ovládať teleoperačne alebo ho poslať na miesto a po dosiahnutí cieľovej polohy komunikuje s používateľom. Okrem toho navrhujeme zariadenie, ktoré pomôže zdravotníckym pracovníkom telematicky posúdiť riziko pádu. Toto zariadenie bude pripojené ku cloudovej aplikácii, ktorá umožní odborníkom zlepšiť ich diagnostické kapacity na diaľku, takže počet používateľov – pacientov, na ktorých dohliadajú, sa môže zvýšiť bez zníženia poskytovanej starostlivosti.

Pády

Jednou z hlavných príčin úrazov a úmrtí starších dospelých sú pády. S pribúdajúcimi rokmi sa zvyšuje riziko pádov; toto riziko je väčšie u žien ako u mužov. Rôzne chronické ochorenia, ako napríklad osteoporóza, artritída alebo problémy s rovnováhou, depresia, úzkosť, demencia alebo užívanie niektorých sedatívnych alebo upokojujúcich liekov, sú faktory, ktoré zvyšujú riziko pádu. Počas vývoja overovania koncepcie vytvoríme súbor tréningových údajov na tréning modelu schopného predpovedať riziko pádu starších dospelých. Bude hodnotený zdravotníckymi pracovníkmi a terapeutmi s cieľom zlepšiť jeho predikčnú schopnosť a bude začlenený do produktu, ktorý sa bude predávať.

Cieľom overenia koncepcie na rok 2024 je nainštalovať zariadenie v rôznych inštitúciách, aby k

nemu mal prístup reprezentatívny počet používateľov, pričom sa zohľadnia aj aspekty vzájomného prepojenia. Neurometrické údaje zozbierané zariadeniami, ako sú Emotiv alebo Mindtooth, sa integrujú aj počas vykonávania úloh kognitívnej stimulácie, čo umožňuje poznať úroveň emócií, mentálnej záťaže, únavy alebo pozornosti človeka počas vykonávania cvičení. V budúcnosti by bolo ideálne mať plne personalizovanú platformu, ktorá dokáže odhaliť včasné príznaky kognitívnej poruchy integráciou informácií z rozpoznávania tváre, prozódie, poruchy sluchu a rizika pádu, čo umožní upozorniť rodinných príslušníkov, príbuzných, lekárov a zdravotníckych pracovníkov.

Bibliografia

Ghaye T, Melander-Wikman A, Kisare M, Chambers P, Bergmark U, Kostenius C, et al. (2008). Participatory and appreciative action and reflection (PAAR) – democratizing reflective practices (Participatívna a oceňujúca činnosť a reflexia (PAAR) - demokratizácia reflexívnych postupov). *Reflective Pract.* 1 de noviembre de 2008; 9(4). 361-397.

Ong AD, Uchino BN, Wethington E. (2016). Loneliness and Health in Older Adults: A Mini-Review and Synthesis (Samota a zdravie starších ľudí: mini prehľad a syntéza). *Gerontology*; 62(4), 443-449.

Jafari Z, Kolb BE, Mohajerani MH. (2019). Age-related hearing loss and tinnitus, dementia risk, and auditory amplification outcomes (Strata sluchu súvisiaca s vekom a tinitom, riziko demencie a výsledky sluchového zosilnenia). *Ageing Res Rev.* diciembre de 2019; 56, 1009 - 1063.

Han BI, Lee HW, Kim TY, Lim JS, Shin KS. (2009). Tinnitus: Characteristics, Causes, Mechanisms, and Treatments (Tinitus: Charakteristika, príčiny, mechanizmy a liečba). *J Clin Neurol.* 1 de marzo de 2009; 5(1), 11-19.

Wang J, Ding J, Song J, Hu L, Cong N, Han Z. (2021). A Prospective Study of the Effect of Tinnitus Sound Matching Degree on the Efficacy of Customized Sound Therapy in Patients with Chronic Tinnitus (Prospektívna štúdia vplyvu stupňa prispôsobenia zvuku tinitu na účinnosť prispôsobenej zvukovej terapie u pacientov s chronickým tinitom). *ORL.* 3 de septiembre de 2021; 84(3), 229-237.

Mahboubi H, Haidar YM, Kiumehr S, Ziai K, Djalilian HR. (2017). Customized Versus Noncustomized Sound Therapy for Treatment of Tinnitus: A Randomized Crossover Clinical Trial (Prispôsobená verus neprispôsobená zvuková terapia na liečbu tinitu: Randomizovaná krížová klinická štúdia). *Ann Otol Rhinol Laryngol.* octubre de 2017; 126(10), 681-687.

Ang J, Dhillon R, Krupski A, Shriberg E, Stolcke A. (2024) Prosody-based automatic detection of annoyance and frustration in human-computer dialog (Automatická detekcia obťažovania a frustrácie v dialógu človek-počítač na základe prozódie). En 2002 [citado 14 de mayo de 2024], 2037-2040. Disponible en: <https://www.isca->

archive.org/icslp_2002/ang02_icslp.html

Akçay MB, Oğuz K. (2020) Speech emotion recognition: Emotional models, databases, features, preprocessing methods, supporting modalities, and classifiers (Rozpoznávanie rečových emócií: Emocionálne modely, databázy, vlastnosti, metódy predbežného spracovania, podporné modalita a klasifikátory). *Speech Commun.* 1 de enero de 2020; 116, 56-76.

Bianco S, Celona L, Ciocca G, Marelli D, Napoletano P, Yu S, et al. (2021). A Smart Mirror for Emotion Monitoring in Home Environments (Inteligentné zrkadlo na monitorovanie emócií v domácom prostredí). *Sensors.* 9 de noviembre de 2021; 21(22), 7453.

El Ayadi M, Kamel MS, Karray F. (2011). Survey on speech emotion recognition: Features, classification schemes, and databases (Prieskum rozpoznávania rečových emócií: Funkcie, klasifikačné schémy a databázy). *Pattern Recognit.* 1 de marzo de 2011; 44(3), 572-587.

Krzysztof Klincewicz, Centrum pre spoločensky zodpovedné inovácie,
Fakulta manažmentu, Varšavská univerzita, Poľsko

Účasť starších dospelých na spoluvytváraní produktov – zisťovanie potrieb a konatívne posilnenie

Hlavná výskumná otázka:

Cieľom štúdie je zlepšiť naše chápanie toho, ako skúsenosť s participatívnym výskumom vyvoláva zmeny v každodennom živote účastníkov – starších dospelých. Zdá sa, že ide o inšpiratívnu výskumnú cestu pre výskumníkov, najmä v kontexte inovácií a technológií. Hoci existuje rozsiahly súbor dôkazov o tom, prečo sa ľudia zapájajú do participatívnych výskumov a pokračujú v nich (pozri napr. prehľad literatúry v: Klincewicz et al., 2024b), stále potrebujeme lepšie pochopiť, ako rôzne participatívne prístupy menia životy zúčastnených jednotlivcov vrátane starších dospelých.

Štúdia ťaží z jedinečného výskumného prostredia: EIT Food RIS Consumer Engagement Labs, projekt financovaný Európskym inovačným a technologickým inštitútom na základe programov Horizont 2020 a Horizont Európa, ktorý koordinuje Varšavská univerzita. V rámci projektu sa uplatňujú participatívne prístupy prostredníctvom spoluprotvorby spotrebiteľov: nadviazanie dialógu medzi spotrebiteľmi a výrobcami, ktorý im umožňuje spoločne navrhovať nové, doteraz neznáme výrobky, ktoré uspokojujú potreby spotrebiteľov. V rokoch 2019 – 2023 sa projekt realizoval v 19 krajinách za účasti 106 spotrebiteľských skupín a 55 spoločností, výsledkom čoho je 30 spoločne vytvorených produktov dostupných na trhu. Vo fázach projektu v rokoch 2019 –

2021 boli všetci zúčastnení spotrebiteľia starší dospelí, a preto projekt ponúkol príležitosti na zhromaždenie bohatých poznatkov o potrebách starších spotrebiteľov súvisiacich s potravinami, ale aj o možnostiach a obmedzeniach participatívnych prístupov zahŕňajúcich túto skupinu občanov (pozri tiež diskusiu o spolupráci so staršími dospelými v Klineciewicz et al., 2024a).

Consumer Engagement Labs prisúdili starším dospelým dôležitú úlohu spolutvorcov každodenných výrobkov vrátane potravín a obalov. Účastníci boli „priemerní spotrebiteľia“ bez odborných znalostí a základného vzdelania, ktorí uvoľnili svoj tvorivý potenciál na spoluvytváranie inovatívnych výrobkov, ktoré spĺňali ich potreby, boli lepšie ako v súčasnosti dostupné možnosti a atraktívne pre výrobné spoločnosti. Projekt je založený na jedinečnej metodike vyvinutej Varšavskou univerzitou, ktorá sa opakuje pri každom novom tvorivom procese a každej skupine spotrebiteľov. Procesy spolupráce sú organizované vo forme živých laboratórií, prostredníctvom opakujúcich sa stretnutí, postupných procesov odhaľovania potrieb účastníkov a smerovania k tvorivým úlohám, ktoré sa končia formuláciou návrhov nových výrobkov, ktoré sú následne analyzované spoločnosťami, preverované z hľadiska komerčnej atraktívnosti a vyvíjané pre spotrebiteľský trh.

Účasť starších dospelých pomohla odhaliť ich skryté potreby. Dôležitým aspektom metodiky je použitie projekcie: starší dospelí mohli ľahko komunikovať svoje obavy, znepokojenie nad existujúcimi výrobkami, ktoré môžu byť niekedy rozpačité (napr. obavy súvisiace s tráviacimi ťažkosťami alebo ťažkosťami pri žuvaní), pričom diskutovali skôr o situácii avatara zákazníka (idealizovaného spotrebiteľa s reprezentatívnymi vlastnosťami vybranej spoločenskej skupiny) než o skutočných osobách. Metodika zahŕňa aj viaceré techniky, ktoré stimulujú interakcie vo vonkajšom prostredí, vrátane: analýz výrobkov uložených vo vlastnej domácnosti/kuchyni s frekvenciou ich nákupov a použitia, návštev obchodov s potravinami s cieľom prekontrolovať aktuálnu ponuku v danej kategórii výrobkov, ako aj intenzívnych diskusií so spolutvorcami a priateľmi.

V prípade participačných štúdií neboli skúsenosti po účasti a širšie dôsledky pre osobný život podrobne skúmané, a to najmä kvôli obmedzeniam výskumného dizajnu: nutnosti vrátiť sa k účastníkom štúdie po určitom čase s cieľom zhromaždiť pozorovania alebo zmeny, ktoré sami uvádzajú. Spolupráca vo forme živých laboratórií sa javí ako veľmi vhodný kontext na sledovanie dôsledkov zmeny života, pretože účasť je intenzívna, rozložená na viac dní a prináša hmatateľné, nové výsledky.

Metódy

Štúdia analyzovala skúsenosti účastníkov 14 procesov Labs so 42 spotrebiteľskými tímami v 14 krajinách na základe participatívnych procesov implementovaných v 14 európskych krajinách v rokoch 2019 – 2020. V roku 2021 boli starší dospelí, ktorí sa predtým zúčastnili na laboratóriách organizovaných o 2 až 12 mesiacov skôr, pozvaní, aby sa pripojili k rozhovorom s cieľovou skupinou. Toto bolo doplnené individuálnymi rozhovormi so 42 facilitátormi

laboratórií a 12 individuálnymi rozhovormi so staršími dospelými účastníkmi laboratórií zameraných na ďalšie skúmanie týchto poznatkov. Rozsiahly kvalitatívny materiál bol zaznamenaný, prepísaný, preložený a kódovaný prostredníctvom axiálneho a in vivo kódovania.

Zistenia

Skúsenosť s participáciou vedie k posilneniu postavenia účastníkov, čo by sa dalo interpretovať cez pohľad tripartitného konštruktú kognitívneho, afektívneho a konatívneho posilnenia (Harrison & Waite, 2015; Hilgard, 1980):

- kognitívne posilnenie – učenie, získavanie nových vedomostí, sebauvedomenie a lepšie porozumenie ako dôsledky participácie,
- afektívne posilnenie – emocionálne výsledky a postoje k produktom alebo spoločnostiam, ale aj posilnená seba-účinnosť účastníkov (zvýšená dôvera vo vlastné schopnosti a tvorivý potenciál),
- konatívne splnomocnenie – vedie k proaktívnemu, cieľavedomému a na cieľ orientovanému konaniu (byť splnomocnený konať novým alebo lepším spôsobom) (Warde, 2014), v spojení s individuálnou agentúrou a autonómiou v kreatívnom procese.

Konatívne posilnenie zahŕňa rôzne dôsledky pre každodenný život, ktoré by sa dali zhrnúť do troch kľúčových smerov zmeny:

- „Mám hlas ako odborník vo veciach môjho vlastného života“ – s výsledkami po účasti, ktoré zahŕňajú: zvýšený záujem o zložky produktu, dátumy minimálnej trvanlivosti, etikety alebo balenie, pozornejšie nakupovanie, zmeny v plánovaní stravy, výber obchodov alebo značiek;
- „Som zdravší konzument“ – zmeny v plánovaní alebo zložení jedál (frekvencia a načasovanie jedál, vylúčenie alebo zvýšená konzumácia konkrétnych produktov), zlepšená rozmanitosť konzumovaných potravín, používanie nových receptúr a výživných produktov (zaujímavé je, že názory sa nie vždy zhodovali so všeobecne uznávanými výživovými normami, pretože niektorí účastníci získali väčšiu dôveru vo svoje vlastné odborné znalosti nahromadené v procese laboratórií a podľa toho konali, ale ich znalosti neboli nevyhnutne overiteľné)
- „Žijem lepší život“ – skúsenosť s tímovou prácou a kreatívnymi úlohami prinútili niektorých účastníkov prehodnotiť svoje každodenné návyky, motivovali ich k oslave jedla a venovaniu pozornosti estetike jedla, alebo naučili jedlo považovať za praktiku „obdarovania“.

Bibliografia:

Harrison, T. & Waite, K. (2015). Impact of co-production on consumer perception of empowerment (Vplyv koprodukcie na vnímanie posilnenia postavenia spotrebiteľov). The

Service Industries Journal, 35(10), 502–520.

Hilgard, E.R. (1980). The trilogy of mind: Cognition, affection, and conation (Trilógia mysle: poznanie, cit a konácia). *Journal of the History of the Behavioral Sciences*, 16(2), 107–117.

Klincewicz, K., Dębska, K., Król, K., Skupiński, M. & Zatorska, M. (2024a). Challenges and opportunities of new product co-creation with older consumers (Výzvy a príležitosti spoluvytvárania nových produktov so staršími spotrebiteľmi). In: A. Urbaniak, A. Wanka (Eds.), *Routledge International Handbook of Participatory Approaches in Ageing Research*, Routledge, 158-171.

Klincewicz, K., Jacobsen, L., Dębska, K., Gazdecki, M., Goryńska-Goldmann, E., Król, K., Lähteenmäki, L., Wielicka-Regulska, A. & Zatorska, M. (2024b). Evolution of motivation in co-creation: Recruit, retain and complete in a project on new food product co-creation (Vývoj motivácie pri spolutvorbe: Nábor, udržanie a dokončenie v projekte spoluvytvárania nových potravinárskych výrobkov), *Creativity and Innovation Management*, 1-26.

Warde, A. (2014). After taste: Culture, consumption and theories of practice (Dochuť: kultúra, konzum a teórie praxe). *Journal of Consumer Culture*, 14(3), 279-303.

Arlind Reuter, PhD, Lund University, Švédsko

Udržateľnosť spoločných prístupov vo výskume starnutia: The Later Life Audio and Radio Cooperative

Rozvoj komunit je pri spoločnom akčnom výskume jednou z jeho hlavných úloh (Kindon et al., 2007). Preto je pri ňom nevyhnutné zohľadniť jeho udržateľnosť aj po ukončení samotného výskumného projektu, aby sa zabezpečil dlhodobý dopad a spoločné vytváranie trvalých zmien v komunitách. Táto prezentácia, ktorá bola súčasťou sympózia pracovnej skupiny pre technológie a inovácie, využíva príklad kooperatívy Later Life Audio and Radio Cooperative na ukážku toho, ako zjednotená metodológia podporila komunitné vlastníctvo participatívneho výskumu (Reuter & Scharf, 2023).

Hlavným cieľom tohto výskumného projektu bolo preskúmať, ako by sme mohli podporiť občiansku účasť starších dospelých prostredníctvom tvorby digitálneho audio obsahu. Napriek tomu, že rastie počet starších ľudí, ktorí sa aktívne zapájajú online, starší dospelí sú stále často prehliadaní ako aktívni tvorcovia obsahu (Waycott et al., 2013). Dokonca aj vývoj nových sociálnych médií často uprednostňuje funkcie zamerané na prístupnosť, ktoré umožňujú starším používateľom prezerať si obsah vytvorený inými, namiesto toho, aby sami vytvárali a zdieľali svoje vlastné produkcie (Waycott et al., 2013). Nedostatok prítomnosti a hlasu starších ľudí v digitálnych priestoroch často posilňujú spôsoby, akými sú starší dospelí nesprávne zobrazovaní v diskurze hlavného prúdu médií (Ayalon et al., 2021). V skutočnosti sa ageizmus, čiže diskriminácia ľudí na základe ich chronologického veku, stal zavedeným prvkom digitálnych platforiem, čo môže zahŕňať dizajnové alebo algoritmické mechanizmy, ktoré strategicky

uprednostňujú, ignorujú alebo vylučujú starších ľudí (Rosales & Fernández-Ardèvol, 2020).

Metódy

Počas štyroch rokov sme využívali spoločný akčný výskum a spolupracovali so staršími dospelými vo Veľkej Británii, ktorí vytvárajú vlastné rozhlasové relácie. Prezentácia špecificky zdôraznila vytvorenie rozhlasového festivalu ako jedinečnej a pohlcujúcej metodológie, ktorá poskytla platformu pre starších tvorcov rozhlasových programov v Spojenom kráľovstve na vzájomné prepojenie. Účastníkmi rozhlasového festivalu boli starší tvorcovia audio diel a rozhlasových relácií, rádiostanice inkluzívne voči veku, organizácie tretieho sektora zaoberajúce sa otázkami starnutia a výskumníci z oblasti komunitného rádia a starnutia.

Rozhlasový festival predstavuje typ metodologickej brikoláže, v rámci ktorej boli údaje zhromažďované prirodzenými spôsobmi, aby sa vytvorila databáza podporujúca hlbšie pochopenie skúseností starších tvorcov obsahu. Základným cieľom metodologickej brikoláže je hľadanie porozumenia namiesto vyžadovania všeobecne zovšeobecniteľných údajov (Holstein & Minkler, 2007). Uplatnenie kontextualizovaných metód a podstupovanie metodologických rizík ako súčasť tohto prístupu môže podporiť spoločenské zmeny (Holstein & Minkler, 2007), čo bolo kľúčovým cieľom rozhlasového festivalu. Počas dvoch dní sme sa zapojili do rôznych aktivít, ako napríklad živé vysielania prispievajúce k rozvoju zručností, diskusie na pochopenie významu tvorby obsahu pre úspešnú občiansku účasť a kreatívne workshopy, ktoré nám umožnili vyvíjať nové stratégie.

Počas workshopov a diskusií účastníci vyjadrili ambíciu vytvoriť trvalejšie spojenie a založiť celoštátnu sieť starších tvorcov obsahu a vekovo inkluzívnych rozhlasových staníc, ktorých cieľom je čeliť ageistickým naratívom v mienkotvorných médiách poskytovaním hovoreného obsahu vytvoreného staršími dospelými.

Myšlienka vytvorenia dlhotrvajúcej siete sa ďalej rozvíjala počas nasledujúceho roka. Účastníci spoločne pracovali na založení Later Life Audio and Radio Cooperative (laterlifeaudioradio.org) na základe kooperatívnej štruktúry riadenia. Ciele kooperatívy sú:

- podporovať pozitívne názory a čeliť negatívnym názorom na vek a starnutie poskytovaním hovoreného audio a rozhlasového obsahu vytvoreného rozmanitými skupinami starších dospelých;
- posilniť viditeľnosť obsahu vytvoreného staršími dospelými v médiách a podporiť rozšírenie rozhlasových programov týkajúcich sa starnutia a vzťahov medzi generáciami;
- zapájať starších dospelých do vysielania, uľahčovať rozvoj zručností a budovať komunity umožnením diskusií o širokom spektre tém.

Celkovo, spojenie starších tvorcov obsahu z komunitného rádia na rozhlasovom festivale viedlo k vytvoreniu väčšej a udržateľnejšej komunity vo forme kooperatívnej organizácie. Cesta k vzniku kooperatívy bola charakterizovaná sériou cyklov participatívneho akčného výskumu,

ktoré začali Rozhlasovým festivalom pre starších dospelých a vyústili do formy organizácie schopnej efektívne presadzovať posilňovanie digitálneho občianstva starších dospelých vo vysielaní.

Projekt predstavuje inovatívny prístup, v ktorom úloha spoločného aktívneho výskumníka spočívala v uľahčení vytvorenia komunity, ktorá je teraz riadená samotnými staršími dospelými. Zdôraznenie významu budovania komunity prostredníctvom participatívneho akčného výskumu v oblasti technológií môže podporiť udržateľnosť výskumných projektov aj po skončení obdobia financovania.

Bibliografia

Ayalon, L., Chasteen, A., Diehl, M., Levy, B., Neupert, S.D., Rothermund, K., Tesch-Römer, C. & Wahl, H.W. (2021). Aging in Times of the COVID-19 Pandemic: Avoiding Ageism and Fostering Intergenerational Solidarity (Starnutie v čase pandémie COVID-19: predchádzanie ageizmu a podpora medzigeneračnej solidarity). *The journals of Gerontology: Series B.* 76 (2), 1–4.

Holstein, M.B. & Minkler, M. (2007). Critical gerontology: Reflections for the 21st century (Kritická gerontológia: reflexie pre 21. storočie). *Critical perspectives on ageing societies.* 13–26.

Kindon, S., Pain, R. & Kesby, M. (2007). Participatory action research approaches and methods: Connecting people, participation and place (Spoločné akčné výskumné prístupy a metódy: prepájanie ľudí, účasti a miesta). *Zv. 22.* Routledge.

Reuter, A. & Scharf, T. (2023). The Later Life Audio and Radio Cooperative: Creating sustainable communities from participatory action research (Later Life Audio and Radio Cooperative: vytváranie udržateľných komunit prostredníctvom spoločného aktívneho výskumu), in Anna Urbaniak & Anna Wanka (eds.) *Routledge International Handbook of Participatory Approaches in Ageing Research.* [Online], 262–272.

Rosales, A. & Fernández-Ardèvol, M. (2020). Ageism in the era of digital platforms (Ageizmus v ére digitálnych platforiem). *Convergence: The International Journal of Research into New Media Technologies.* 26 (5–6), 1074–1087.

Waycott, J., Vetere, F., Pedell, S., Kulik, L., Ozanne, E., Gruner, A. & Downs, J. (2013). Older adults as digital content producers (Starší dospelí ako producenti digitálneho obsahu). *Proceedings of the SIGCHI Conference on Human Factors in Computing Systems - CHI '13.* 39–48.

Alexander Bajwa Kucharski, M. A. Inštitút pre prácu a technológiu, Nemecko

Spoluúčasť na dizajne v gerontechnológii: kľúčové zistenia a úvahy zo systematického prehľadu literatúry

Pozadie

Výskum technológií a digitálnych služieb na podporu starších dospelých a procesov starnutia prebieha už dlhšiu dobu (napr. Gutman/Sixsmith, 2013). Zároveň bolo uznané, že väčšina technológií navrhnutých na tieto účely nebola úspešná v každodennom živote starších dospelých, pretože dosiahla „obmedzené prijatie a vysoké miery opustenia“ (Greenhalgh et al., 2016: 2). Dôvody neúspechu sú rôzne. Viaceré štúdie však konštatujú, že starší ľudia majú nedostatok povedomia a/alebo záujmu o moderné technológie, čo môže viesť k ich nízkej akceptácii a používaniu (Lee/Coughlin, 2015). Neakceptáciu a nevyužívanie moderných technológií staršími dospelými by pomohlo vyriešiť, ak by sa zariadenia viac zameriavali na charakteristiky starších používateľov, ich potreby a preferencie (Künemund, 2015). Participatívne prístupy, ktoré zapájajú starších používateľov do vývojového procesu technológií, sú považované za sľubný spôsob, ako toho dosiahnuť. V tomto kontexte získal veľkú obľubu prístup kooperatívneho dizajnu (PD), ktorý v dizajnovaní ideálne zahŕňa potenciálnych používateľov ako „expertov na svet ich života“ (Beimborn et al., 2016) a dizajnérov a výskumníkov ako rovnocenných partnerov počas celého inovačného procesu (Spinuzzi, 2005). Napriek tomu kritici tvrdia, že realizácia prístupov PD so staršími dospelými nebola vykonaná správne (Östlund et al., 2015; Beimborn et al., 2016). Aby sme zistili, ako je PD implementované a organizované v praxi, autor a jeho kolega urobili prehľad literatúry, ktorý bol publikovaný v roku 2018 (Merkel/Kucharski, 2018). Hlavným cieľom tohto príspevku na konferencii bolo predstaviť kľúčové kritické zistenia tohto prehľadu a spojiť ich s novšími prácami a budúcimi prácami pracovných skupín PAAR.

Metódy

Systematický prehľad literatúry pokrýval niekoľko databáz (APA Search, GeroLit, PubMed a Web of Science). Stratégia vyhľadávania bola založená na troch prvkoch: (1) participatívnych metódach a prístupoch so (2) staršími osobami zameranými na vývoj (3) technologických zariadení, softvéru a hardvéru pre starších dospelých.

Výsledky

Vyhľadávacia stratégia odhalila celkovo 557 publikácií. Preštudovali sme 65 plných textov, z ktorých 26 bolo zaradených do konečnej analýzy. Podľa technológií môžeme publikácie rozdeliť do troch skupín: Štúdie, ktoré (1) používajú už existujúcu technológiu s cieľom nájsť nové spôsoby použitia; (2) sa zameriavajú na vytvorenie nových zariadení; (3) testujú a/alebo upravujú prototypy. Zistili sme, že PD sa používa rôznymi spôsobmi v interdisciplinárnej oblasti gerontechnológie. Tri zistenia môžeme zhrnúť ako najkritickejšie. Väčšina štúdií zapájala (budúcich) používateľov len v jednotlivých fázach inovačného procesu (napr. generovanie

nápadov v počiatočných dizajnových prácach alebo spätnú väzbu používateľov pri (prototypovom) testovaní) v kvalitatívnych štúdiách s malými vzorkami, často bez jasného uvedenia stratégií výberu vzorky, pričom sa používali jediné metódy tradičného výskumu (napr. rozhovory, fokusové skupiny, workshopy). Okrem toho žiadna zo štúdií neuviedla hodnotenie procesu, t. j. neposkytla dôkazy o vyššej akceptácii technológií vďaka participatívnym prístupom, ani neodrážala skúsenosti starších účastníkov týkajúce sa ich zapojenia a výsledkov. Nakoniec sme zistili, že či starší ľudia mali právo aktívne ovplyvniť kľúčové rozhodnutia, nebolo väčšinou popísané. Na základe týchto zistení sme dospeli k záveru, že existuje nedostatok komplexných stratégií a všeobecná nezhoda medzi normatívnymi predpokladmi participatívnych prístupov a praktickými implementáciami v dizajnových praxiach pre gerontechnológie, keďže identifikované výskumné prístupy neboli väčšinou transparentné pri vysvetľovaní dôvodov pre výber študijných dizajnov. Odporučili sme, aby sa výskumníci a dizajnéri zamysleli nad tým, prečo by mali byť participatívne prístupy zahrnuté, kto bude cieľovou skupinou, ako (budúci) používatelia budú zapojení a kedy budú zapojení. Reflexia týchto otázok by mohla zabrániť používaniu PD ako tokenizmu, zabrániť selektívnym nereprezentatívnym vzorkám a umožniť tak poskytnúť poznatky o skúsenostiach starších dospelých, ako aj o výsledkoch PD procesov a metód.

Reflexie

a

výhľad

Uvedená štúdia bola počiatočným pokusom o kritické zhodnotenie výskumu so staršími spolutvorcami a formulovanie kritérií pre participatívne prístupy v dizajne technológií. Odvtedy sa vykonalo viacero snáh zameraných na rôzne aspekty, ako aj navrhovanie podrobnejších kritérií pre participatívne prístupy (napr. Fischer et al., 2020; Grigorovich et al., 2022). Napriek tomu, že participatívne prístupy sú kontroverzným poľom v rôznych disciplínach a používajú sa na rôzne účely v oblasti starnutia a technológií, existuje potreba syntetizovať poznatky a formulovať rámec pre výskum technológií a inovácií so staršími spolutvorcami.

Bibliografia

Gutman, G. M., & Sixsmith, A. J. (2013). Technologies for active aging. *International perspectives on aging (Technológie pre aktívne starnutie. Medzinárodné perspektívy starnutia)* (zv. 9). New York: Springer.

Greenhalgh, T., Shaw, S., Wherton, J., Hughes, G., Lynch, J., A'Court, C., Stones, R. (2016). SCALS: A fourth-generation study of assisted living technologies in their organisational, social, political and policy context (SCALS: Štúdia štvrtej generácie asistovaných životných technológií v ich organizačnom, sociálnom, politickom a politickom kontexte). *BMJ Open*, 6, e010208. doi:10.1136/bmjopen-2015-010208

Künemund, H. (2015). Chancen und Herausforderungen assistiver Technik: Nutzerbedarfe und Technikakzeptanz im Alter [Opportunities and challenges of assistive technology: User needs and technology acceptance in old age] (Príležitosti a výzvy asistujúcej techniky: potreby

používateľov a akceptácia technológie v starobe). *Zeitschrift für Technikfolgenabschätzung in Theorie und Praxis*, 24, 28–35.

Lee, C., & Coughlin, J. F. (2015). Perspective: Older adults' adoption of technology: An integrated approach to identifying determinants and barriers (Perspektíva: prijímanie technológie staršími dospelými: integrovaný prístup k identifikácii determinantov a bariér). *Journal of Product Innovation Management*, 32, 747–759. doi:10.1111/jpim.12176

Beimborn, M., Kadi, S., Köberer, N., Mühleck, M., & Spindler, M. (2016). Focusing on the human: Interdisciplinary reflections on ageing and technology (Zameranie na človeka: interdisciplinárne reflexie o starnutí a technológii). In E. Domínguez-Rué & L. Nierling (Eds.), *Science studies: zv. 9. Ageing and technology: Perspectives from the social sciences*, Bielefeld: Transcript, 311–333.

Spinuzzi, C. (2005). The methodology of participatory design (Metodológia participatívneho dizajnu). *Technical Communication*, 52, 163–174.

Östlund, B., Olander, E., Jonsson, O., & Frennert, S. (2015). STS-inspired design to meet the challenges of modern aging. Welfare technology as a tool to promote user driven innovations or another way to keep older users hostage? (Dizajn inšpirovaný STS na riešenie výziev moderného starnutia. Welfare technológia ako nástroj na podporu inovácií riadených používateľmi alebo ďalší spôsob, ako udržať starších používateľov v zajatí?) *Technological Forecasting and Social Change*, 93, 82–90. doi:10.1016/j.tech-fore.2014.04.012

Merkel, S. & Kucharski, A. (2018). Participatory Design in Gerontechnology: A Systematic Literature Review (Participatívny dizajn v gerontechnológii: systematický prehľad literatúry). *The Gerontologist*, 59, 1, e16-e25. doi:10.1093/geront/gny034.

Fischer, B., Peine, A., & Östlund, B. (2020). The Importance of User Involvement: A Systematic Review of Involving Older Users in Technology Design (Význam zapojenia používateľov: systematický prehľad zapojenia starších používateľov do dizajnu technológií). *The Gerontologist*, 60, 7, e513-e523. doi: 10.1093/geront/gnz163.

Grigorovich, A., Kontos, P., Jenkins, A., & Kirkland, S. (2022). Moving Toward the Promise of Participatory Engagement of Older Adults in Gerontechnology (Posun smerom k prísľubu participatívneho zapojenia starších dospelých do gerontechnológií). *The Gerontologist*, 62,3, 324 – 331. doi: 10.1093/geront/gnab026.

Pracovná skupina 4

WG 4

Synthesis and Quality
Criteria

Pracovná skupina 4 sa zameriava na dodržiavanie etických štandardov a zabezpečenie významného zapojenia znevýhodnených, zraniteľných alebo marginalizovaných starších dospelých do výskumných a politických procesov. WG4 vytvára etické smernice a kvalitné kritériá, ktoré podporujú inkluzívne a významné zapojenie starších dospelých do výskumu a tvorby politik. Tento tím vedú Carlo Fabian a Annette Bielfeld, ktorí organizovali zasadnutie WG4 v Krakove. Počas ich panelu predniesli svoje prezentácie Sandra Staudacher a John Andersen.

Sandra Staudacher, PhD, MA, Institut für Pflegewissenschaft,
Bazilej, Švajčiarsko

Niektoré úvahy o súčasnej úrovni zapojenia starších dospelých do
spoločného výskumu

Hlavný výskumný cieľ

Prvým cieľom tohto príspevku je zamyslieť sa nad tým, do akej miery sú starší dospelí zapojení do spoločného výskumu a aké základné predpoklady by sme mali mať na pamäti, aby starší ľudia skutočne mali vplyv. To vedie k druhému cieľu, ktorým je analyzovať, aký metodologický prístup by mohol podporiť kooperatívny výskum so staršími ľuďmi.

Metódy

Úvahy sú založené na neštruktúrovanom prehľade literatúry vedúcej k naratívne prehľadu, ktorý umožňuje zhromaždiť relevantné informácie týkajúce sa participatívneho výskumu, „ktoré poskytujú kontext aj podstatu celkovej argumentácii autorov“ (Kastner et al., 201: 4). Prehľad literatúry a úvahy sú ilustrované príkladmi výskumného projektu financovaného Švajčiarskou národnou vedeckou nadáciou (SNSF) s názvom „Kto má slovo v domovoch dôchodcov? Etnografia o účasti ľudí žijúcich v dlhodobej rezidenčnej starostlivosti (EPICENTRUM)“.

Zistenia

Podľa Stratégie OSN pre obnovu po pandémie COVID-19 existuje medzera v poznatkoch, pokiaľ ide o návrh a účinnosť mechanizmov, ktoré podporujú zmysluplnú účasť marginalizovaných skupín obyvateľstva na rozhodovacích činnostiach (OSN, 2020). Aby sme mohli analyzovať, do akej miery sú starší dospelí zapojení do participatívneho výskumu, musíme lepšie pochopiť, čo znamená participácia. Účasť či participácia má širokú škálu významov a mali by sme využívať množstva jej konceptov. Môžeme rozlišovať medzi dvoma hlavnými smermi participácie, ako „zúčastniť sa“, v zmysle byť prítomný a „zúčastniť sa“, čo znamená, že účastníci sú oprávnení mať skutočný vplyv (Simovska & Jensen, 2009). Toto presahuje „participáciu substitúciou“, kedy sú ľudia čisto zastúpení inými (Shivji, 2004). Už v roku 1969 Arnstein zverejnila svoju predstavu o rebríčku troch ideálnych typov participácie, a to: občianskej moci, tokenizmu a neparticipácie. Občianska moc na vrchole rebríčka zahŕňa občiansku kontrolu, delegovanú moc a partnerstvo. V strede rebríčka je tokenizmus, v ktorom zahŕňa konzultácie, informácie a upokojenie. Konzultácia je široko používaná ako prostriedok legitimizácie už prijatých rozhodnutí, pričom sa využíva minimálna participácia, len aby sa procesu prepožičala morálna autorita. Na spodku rebríčka je neúčasť, do ktorej patrí terapia a manipulácia (Arnstein, 1969). Tento rebríček je stále jadrom nedávno vypracovaných rámcov participácie (Cornwall, 2008; Morgan & Lifshay, 2012; Popay a kol., 1998; Rowe & Frewer, 2005). V literatúre sa však pri analýze participácie jednotlivcov alebo skupín v spoločnosti venuje pomerne malá pozornosť štrukturálnym súvislostiam, ako sú sociokultúrne, politické, právne alebo ekonomické aspekty, ktoré by podľa môjho názoru bolo potrebné vziať do úvahy pri chápaní participácie ako súčasti väčšieho systému. Pochopenie štrukturálneho kontextu starších ľudí je kľúčové, pretože premena hlasu na vplyv si vyžaduje viac než len efektívne spôsoby zachytenia toho, čo ľudia chcú povedať; zahŕňa úsilie „zhora“ a „zdola“ (Gaventa a Robinson, 1998).

Vzhľadom na tieto rôzne odliene participácie navrhujem položiť si nasledujúce kľúčové otázky analyzujúce, do akej miery sú starší dospelí zapojení do výskumu: po prvé, aký sociálny, ekonomický, politický alebo kultúrny kontext formuje účasť starších ľudí? Po druhé, ako zmysluplná je ich účasť a prečo sa zúčastňujú? Po tretie, v ktorej etape (etapách) výskumu a akým spôsobom či prostriedkami sa zúčastňujú? A po štvrté, kto sa zúčastňuje a existuje rôznorodé a spravodlivé začlenenie marginalizovaných skupín?

Pri analýze toho, aký metodologický prístup by mohol podporiť participatívny výskum so staršími ľuďmi, som dospela k záveru, že participatívny výskum, ktorý sa skutočne zameriava na problémy, ktoré nastolili starší ľudia, potrebuje v prvom rade dlhodobú výskumnú perspektívu, ktorá umožňuje riešiť problémy, ktoré sa objavili v práci cieľovou populáciou v predchádzajúcom výskume. Po druhé, participatívny výskum potrebuje adaptívny výskumný prístup, a teda výskumný plán, ktorý ponechá priestor na flexibilné prispôbenie sa rozličným smerovaniam, ktoré môžu prísť od účastníkov výskumu. To znamená začať tematicky dostatočne široko, aby sa umožnilo cielené zameranie neskôr v procese výskumu. Po tretie, metodický prístup si vyžaduje pozorné vnímanie rozmanitosti (napr. rôzne zdravotné problémy,

zdravotné postihnutie, pohlavie, sociálno-ekonomické a migračné zázemie atď.) a prierezové aspekty (napr. slepá, staršia žena, ktorá nehovorí miestnym jazykom), aby sa zabezpečila rovnosť medzi rôznymi staršími dospelými. Rovnosť je „absencia nespravodlivých, odstrániteľných alebo napravitelných rozdielov medzi skupinami ľudí, či už sú tieto skupiny definované sociálne, ekonomicky, demograficky, geograficky alebo inými rozmermi nerovnosti“ (Svetová zdravotnícka organizácia, 2022). Po štvrté, ako výskumníci by sme mali zabezpečiť a podporovať účasť starších dospelých a/alebo ich zastúpenie prostredníctvom účasti ich najbližších, ale uvedomovať si záujmy všetkých zainteresovaných ľudí/skupín. Po piate, metodický prístup musí brať do úvahy spoločenskú úroveň a pýtať sa, aké diskurzy existujú a ktoré právne, ekonomické, politické a kultúrne aspekty je potrebné zvážiť.

Sľubným metodologickým prístupom, ktorý umožňuje zamerať sa na všetky tieto prvky, je etnografia (Silverman, 2017). Etnografia, ktorá vychádza zo sociálnej antropológie, sa odvoláva tak na metódy zúčastneného pozorovania, ako aj na produkt etnografickej štúdie, písomnú správu. Od konca 80. rokov 20. storočia antropológovia vykonávajúci etnografiu rozvinuli diskusiu o („kríze“) reprezentácie, spoločnom výskume atď. účastníkov. Empatický a podrobný popis, aj keď sám o sebe zaujímavý, nestačí; „insider“ popis musí byť tiež teoretický popis (hrubý popis). „Insider“ pohľad musí byť kombinovaný s pohľadom „outsider“, ktorý ponúka analytický prístup k spoločenskému životu. Prostredníctvom neustálej empatickej interakcie medzi staršími dospelými a výskumníkmi by ľudia mali byť schopní ovplyvňovať výskum. V závere prezentované úvahy ilustrujú zásadnú potrebu objasnenia toho, aký druh a kvalitu participácie starších dospelých (zvyčajne implicitne) chápeme pod participatívnymi výskumnými prístupmi a aké implikovanie má pre to, ako by sme ju mali metodologicky riešiť.

Bibliografia

Arnstein, S. R. (1969/07/01). A Ladder Of Citizen Participation (Rebríček občianskej participácie). *Journal of the American Institute of Planners*, 35(4), 216-224. <https://doi.org/10.1080/01944366908977225> .

Cornwall, A. (2008). Unpacking 'Participation': models, meanings and practices. („participácie“: modely, významy a praktiky). *Community Development Journal*, 43(3), 269-283.

Kastner, M., Tricco, A. C., Soobiah, C., Lillie, E., Perrier, L., Horsley, T., Welch, V., Cogo, E., Antony, J., & Straus, S. E. (2012). What is the most appropriate knowledge synthesis method to conduct a review? Protocol for a scoping review. (Aká je najvhodnejšia metóda syntézy znalostí na vykonanie revízie? Protokol na preskúmanie rozsahu.) *BMC Medical Research Methodology*, 12(114). [https://doi.org/https://doi.org/10.1186/1471-2288-12-114](https://doi.org/10.1186/1471-2288-12-114)

Morgan, M. a Lifshay, J. (2012). A ladder of community participation in public health (Rebríček účasti komunity na verejnom zdraví). In M. Minkler (Ed.), *Community Organizing and Community Building for Health and Welfare (Komunitné organizovanie a budovanie komunit pre zdravie a blahobyt)*, 3. vyd., 437–439, Rutgers University Press.

Popay, J., Williams, G., Thomas, C., & Gatrell, T. (1998/09/01). Theorising Inequalities in Health: The Place of Lay Knowledge (Teoretizovanie nerovností v zdraví: miesto laických vedomostí). *Sociology of Health & Illness*, 20(5), 619-644. [https://doi.org/https://doi.org/10.1111/1467-9566.00122](https://doi.org/10.1111/1467-9566.00122)

Rowe, G., & Frewer, L. J. (2005/04/01). A Typology of Public Engagement Mechanisms (Typológia mechanizmov verejného zapojenia). *Science, Technology, & Human Values*, 30(2), 251-290, [https://doi.org/https://doi.org/10.1177/0162243904271724](https://doi.org/10.1177/0162243904271724)

Shivji, I. (2004/08//). Reflections on NGOs in Tanzania: what we are, what we are not, and what we ought to be (Úvahy o mimovládnych organizáciách v Tanzánii: čím sme, čím nie sme a čím by sme mali byť). *Development in Practice*, 14, 689-695. <https://doi.org/10.1080/0961452042000239832>

Silverman, D. (2017). *Doing Qualitative Research*. Fifth edition (Robiť kvalitatívny výskum. Piate vydanie). vyd. London Thousand Oaks, Kalifornia: SAGE Publications Ltd.

United Nations. (2020). *UN Research Roadmap for the COVID-19 Recovery - Leveraging the Power of Science for a More Equitable, Resilient and Sustainable Future (Plán výskumu OSN pre obnovu po COVID-19 – Využitie sily vedy pre spravodlivejšiu, odolnejšiu a udržateľnejšiu budúcnosť)*. World Health Organization, W. (2022). *Health Equity*. https://www.who.int/health-topics/health-equity#tab=tab_2

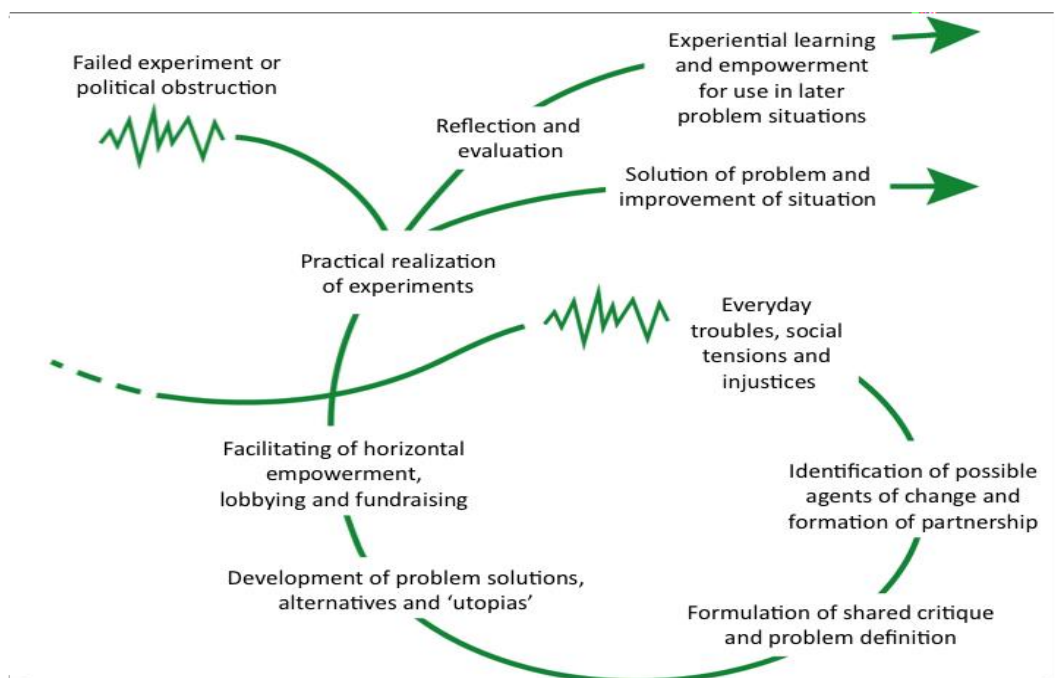
John Andersen, Oddelenie ľudí a techniky. Univerzita Roskilde, Dánsko

Prísľub participatívneho akčného výskumu (PAR)

Akční výskumníci sa považujú za 1. koproducentov vedomostí so sociálnymi aktérmi pracujúcimi na sociálnej spravodlivosti a posilnení postavenia občanov na základe spoločného záväzku k demokratickým zmenám. 2. Akčný výskum podčiarkuje spojenie medzi porozumením a zmenou/transformovaním sveta. 3. Z toho vyplýva, že participatívne znalosti sa stávajú

produktmi procesu, v ktorom sa aktéri stretávajú, aby zdieľali skúsenosti prostredníctvom dynamického procesu konania, reflexie a kolektívneho skúmania – pričom zároveň vytvárajú nové poznatky (Brydon-Miller, 2014).

Akčný výskum možno považovať za uľahčenie experimentálnych procesov učenia (v stopách Johna Deweyho), ako to brilantne zhrnul Martin Frandsen z Roskilde University:

Zdroj: Frandsen a Andersen, 2019

Na univerzite v Roskilde sme pracovali na akčnom výskume domovov dôchodcov s cieľom zmeniť negatívnu špirálu narastajúcej neľudskosti v starostlivosti o seniorov a vyvinúť praktické a kolektívne vizionárske alternatívy s cieľom zlepšiť ľudské sociálne vzťahy pre obyvateľov aj zamestnancov. Kontextom bol negatívny diskurz vo verejnoprávných médiách o zanedbávaní starostlivosti o seniorov. V médiách sa objavili škandály, zamestnanci boli napríklad obvinení z nekompetentnosti a neľudských praktík starostlivosti.

Všeobecné skúsenosti z akčného výskumu a participatívnych prístupov, najmä aktívneho výskumu v ošetrovatelstve, ktorý sa zaoberá uľahčovaním posilnenia postavenia starších dospelých, možno zhrnúť nasledujúcim spôsobom:

- Prvým krokom je „kolektívne“ zdokumentovanie frustrácie a kritiky existujúcej situácie a uľahčenie prechodu od individuálneho a kolektívneho odbúravania právomocí ku kolektívnemu posilňovaniu/kolektívnym akciám vedúcim ku zmene.
- Druhým krokom je formulovať a rozvíjať konkrétne vízie alternatív – napr. sociálna kvalita v starostlivosti o seniorov, posilniť hlas starších občanov v politickom a

administratívnom rozhodovaní a riadení.

- Tretím krokom je vyjednať a implementovať konkrétne zmeny v prebiehajúcom kolektívnom procese učenia sa a spoluvytvárania v každodennej praxi, inštitucionálnom usporiadaní atď.

Výzvami a dilemami môže byť udržanie zamerania na integráciu potrieb zamestnancov a obyvateľov a posilnenie postavenia obyvateľov ich zapojením do participatívnych projektov. Ďalšou výzvou v participatívnom výskume môže byť úloha advokácie voči subjektom s rozhodovacou právomocou, širšej verejnosti atď.

Bibliografia

Andersen, J., & Bilfeldt, A. (2013). Social Innovation in public elder care: the role of action research (Sociálna inovácia vo verejnej starostlivosti o starších ľuďí: úloha akčného výskumu). In F. Moulaert, D. MacCallum, A. Mehmood, & A. Hamdouch (Eds.): *The International Handbook on Social Innovation: Collective Action, Social Learning and Transdisciplinary Research*. Edward Elgar Publishing.

Andersen, J., & Siim, B. (2004). *The politics of Inclusion and empowerment – gender, class and citizenship (Politika inklúzie a splnomocnenia – rod, trieda a občianstvo)*. Palgrave

Andersen, J. a Bilfeldt, A. (2016). Action research in nursing homes (Akčný výskum v domovoch dôchodcov), *Action Research*, zv. 14, 1, 19 – 35, Sage, DOI: 10.1177/1476750315569082

Andersen, J. et.al (2021). How can urban design and architecture support spatial inclusion for nursing home residents? (Ako môže urbanistický dizajn a architektúra podporiť priestorové začlenenie pre obyvateľov domovov dôchodcov?). in Walsh et.al *Social Exclusion in Later Life - Interdisciplinary and Policy Perspectives*.

Brydon-Miller, M et. al (2014). *The Sage Encyclopedia of Action Research (Sage encyklopédia akčného výskumu)*, Sage, London, UK.

Brydon-Miller, M., Greenwood, D. a Maguire, P. (2003). "Why action research („Prečo akčný výskum?“). *Action Research*, roč. 1, 9-28.

Brydon-Miller M. a Ortiz Aragón (2018). The 500 hats of the action researcher (500 klobúkov aktívneho výskumníka). In Bilfeldt and Andersen et al. *Den ufærdige fremtid - Aktionsforskningens potentialer og udfordringer*. Open access: <https://vbn.aau.dk/da/publications/den-uf%C3%A6rdige-fremtid-aktionsforskningens-potentialer-og-udfordrin>

Frandsen, M. S. a Andersen, J. (2019). *Action Research in Planning Education. Experiences from Problem-oriented Project Work at Roskilde University (Aktívny výskum v plánovaní vzdelávania. Skúsenosti z problémovo orientovanej projektovej práce na univerzite v Roskilde)*. In, M. &

Jørgen Bloch-Poulsen, J. (red.). Open Access. Aalborg Universitetsforlag. Journal of Problem Based Learning in Higher Education, Special Issue on PBL for Sustainability and Sustainable Cities. DOI: <https://doi.org/10.5278/ojs.jpblhe.v7i1.2656>